

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

- ∨ *Укрупнення судів: проблеми і перспективи*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ∨ *Судовою реформою рухає устремління узурпувати судову владу*

- ∨ *Парадокс декомунізації: чому в Україні її далі діє Компартія?*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

- ∨ *Імпічмент: як маніпулюють думкою суспільства*

- ∨ *Верховний суд. Очікування*

- ∨ *Мирні зібрання: від заборони до діалогу*

№ 12 ГРУДЕНЬ 2017

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 12 (44) 2017

(25 листопада – 25 грудня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

В. Попик, член-кореспондент НАН України, директор НБУВ
(головний редактор);

В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ
(заступник головного редактора);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ;

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ

Заснований у 2014 році

Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій

nbuv.gov.ua

siaz.gov.ua

Шановні колеги!

*Прийміть наші щирі привітання
з Новим 2018 роком
та Різдом Христовим!*

*Нехай ці свята як вісники оновлення життя,
нових мрій та сподівань,
принесуть добро, мир і злагоду.
Зичимо здоров'я, щастя,
бадьорості та успіхів!*

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Кривецький О.

Укрупнення судів: проблеми і перспективи.....4

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....7

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ.....8

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Червоненко, ВВС Україна:

"Народний імпічмент" Порошенку: чи можна це зробити?.....12

А. Новосельцев, Ракурс: ВАСУ: свиня для президента наостанок.....14

В. Тараненко, Главком: Судді не здаються. Одіозні служителі Феміди пішли війною на Громадську раду доброчесності.....17

А. Новосельцев, Ракурс: Судовою реформою рухає устремління узурпувати судову владу.....18

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. Законодательная ветвь власти.....20

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. За что нужно наказывать депутатов.....23

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. Проект статьи новой Конституции о законодательной власти.....26

С. Громенко, К. Некречая, Крым.Реалии: «Крым – не абстрактная земля с абстрактным народом».....28

О. Посканна, Гордон: Парадокс декомунізації: чому в Україні й далі діє Компартія?.....30

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ,

ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ,

ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....33

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Маляр А.

Імпічмент: як маніпулюють думкою суспільства.....42

Куйбіда Р.

Чого очікувати від нового Верховного Суду?.....44

Галабала М.

Верховний суд. Очікування.....46

Мусяка В.

Суд и Конституция.....48

Львов Б.

Долати недовіру судам доведеться ще довго....53

Конкурс у Конституційний Суд.....57

Каменев М., Чумак Б., Смокович М.

Мирні зібрання: від заборони до діалогу.....58

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Молдова.....60

Грузія.....61

Росія.....62

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Кривецький, влас. кор. НЮБ НБУВ

Укрупнення судів: проблеми і перспективи

Судова реформа, яку передбачено Законом України "Про судоустрій і статус суддів", незабаром перекроїть карту судів в Україні. Окрім ліквідації вищих спеціалізованих судів (Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України та Вищого спеціалізованого суду України), зміни мають торкнутися судів першої інстанції, а саме: замість районних, міжрайонних, міських судів буде створені місцеві окружні суди, що об'єднають під своєю юрисдикцією декілька районів з одним, центральним судом.

Що ж на практиці означає укрупнення місцевих судів і як це відіб'ється на доступності правосуддя для пересічних людей? Читаючи норму закону про створення окружних судів, можливо хтось уявить собі новий суд у красивому великому приміщенні сучасної будівлі. Насправді, це зовсім не так. Судді залишаться на своїх колишніх робочих місцях, але формально вже відноситимуться до нової юридичної особи – центрального (окружного) суду. До речі, однією з неофіційних причин проведення такої оптимізації в суддівському співтоваристві називають проблеми з нестачею суддів. Аби справи "не гуляли" і завжди можна було сформувавши склад суду, загальні суди першої інстанції вирішили укрупнити. Оптимізація поки що не торкнеться місцевих адміністративних і господарських судів.

Про укрупнення судів йшлося і на засіданні круглого столу на тему "Оптимізація системи судоустрою України: проблеми та перспективи", що відбулося у Києві за сприяння Проекту USAID "Нове правосуддя". Судді жваво обговорювали це вкрай важливе і болюче для них питання. Так (зокрема), суддя Дубенського районного суду Рівненської області О. Жуковська, зокрема, переконувала, що укрупнення, серед інших нововведень, призведе до обмеження допуску пересічних громадян до правосуддя і, скоріш за все, додасть проблем

і суддям і населенню, роблячи правосуддя дорожчим і все менш доступним для людей. На її думку, Державна судова адміністрація України (ДСАУ) ще не до кінця розуміє, як відбуватиметься укрупнення установ і якими можуть бути наслідки реформаторського задуму. І дійсно, пересічним громадянам, аби дістатися до суду зі свого населеного пункту у разі, якщо справу віддадуть на розгляд судді з іншого населеного пункту, доведеться долати чималі відстані, десятки кілометрів, аби потрапити на судові засідання. І це за умов жахливого стану дорожньої інфраструктури та поганого транспортного сполучення!

Суддя Д. Мовчан (Чернівці) зазначає, що «нещодавно Вища рада правосуддя ухвалила обґрунтування щодо необхідності ліквідації трьох судових установ районного рівня та утворення на їх базі нової окружного суду Чернівців. Головним критерієм укрупнення судів стала оптимізація витрат державного бюджету. Хотілося б нагадати: метою судової реформи має бути забезпечення ефективного доступу до правосуддя громадян, навіть ціною збільшення бюджетних витрат, а не економія державних коштів».

На думку експерта, професора інститута права Національного університету водного господарства НУВХ, судді у відставці С. Штогуна, ДСАУ отримала вказівку згори й виконуватиме її, незважаючи на застереження суддівського корпусу. «Складається враження, що судова адміністрація навмисно не бажає бачити, у чому прихована небезпека укрупнення, і заплющує очі на непродуманість процедури. І все заради того, аби виконати поставлене кимось з високопосадовців завдання – очистити систему від «небажаних» володарів мантій. Тому процедура укрупнення може призвести до негативних наслідків», – застеріг він.

А ось О. Прудівус, голова Запорізького окружного адміністративного суду, зауважив:

«У першу чергу, потрібно серйозно подумати над розробкою логістичної стратегії. Якщо йдеться про великі міста, то там уже є, так би мовити, усталені районні суди, тому, можливо, й немає сенсу їх об'єднувати. А от якщо в суді працює 3–4 судді, то, може, і варто їх укрупнити. У будь-якому разі до вирішення даного питання необхідно підійти дуже ретельно, а не робити це нашвидкуруч».

З ним погодилася й О. Бугайова, юрист АФ «Династія»: «Принцип доступності правосуддя означає, крім іншого, розумну територіальну віддаленість судової інституції від кожної особи, яка проживає чи перебуває в межах її юрисдикції. Це важливий фактор, який має враховуватися за будь-яких структурних змін судової системи, особливо таких кардинальних, як анонсоване укрупнення. У даному контексті оцінювати забезпечення доступності правосуддя доцільно було б тільки після визначення чітких та зрозумілих критеріїв формування округів з урахуванням чисельності населення територій, що будуть об'єднуватися, відстані від планованого місцезнаходження суду до найвіддаленішої точки округу, наявності розгалуженого транспортного сполучення в межах округу тощо. Оскільки в жодному нормативно-правовому акті таких критеріїв не передбачено, існує ризик застосування формального підходу за впровадження нововведень, наслідками якого стануть невиправдані витрати часу та коштів громадян».

Проте, як з'ясувалося на форумі суддів, ДСАУ не поділяє занепокоєння законників з приводу створення окружних судових центрів і не бачить небезпеки в об'єднанні судів. «Мета ДСАУ – виконання указу Президента України про створення окружних судів, а питання оптимізації судів визначено нормативними документами, – зазначив голова Державної судової адміністрації України З. Холоднюк. – Завдяки об'єднанню в судах збільшиться штатна чисельність володарів мантий з певною спеціалізацією, і це задля того, аби будь-яка справа розглядалася конкретно в даному суді, а не передавалася до іншого. До того ж, залишаться приміщення районних судів, де

можна буде проводити виїзні судові засідання. І як наслідок, справи розглядатимуться швидше та якісніше». Очільник ДСАУ навів приклад судової системи Канади, де справи розглядаються не тільки в центральному суді, а й у школах, клубах, тобто у максимально наближених до людей місцях. Він також зазначив, що у судовій реформі, що триває в Україні, ключовим фактором є створення незалежного та справедливого суду, діяльність якого відповідатиме європейській системі цінностей та буде спрямованою на захист прав людини, гарантованих Конституцією України. У цьому процесі, за його словами, важливою складовою є проведення оптимізації судової системи, а завдання ДСА України – прорахувати можливі ризики і виклики задля того, аби забезпечити і громадян і суддів від можливих проблем.

Так, на сьогодні кількість місцевих загальних судів – 663, а після укрупнення будемо мати близько 270 окружних судів. Наприклад, у Миколаївській області з 24 судів залишиться 7 (кількість зменшиться на 70 %), у Донецькій з 55 – 19 (65 %), у Львівській з 29 – 11 (62 %); подібної суттєвої реорганізації зазнають загальні суди й інших областей. До речі, у Києві замість 10-ти районних судів має з'явитися 5 окружних. Але очільник ДСАУ заспокоїв: чисельність працівників апарату в цих судах не скоротиться, а от кількість вакансій на посади володарів мантий зменшиться десь на 100.

Але, як визначатиметься, який з 3-4 судів, що об'єднуються, зробити центральним? За словами заступника голови ДСАУ О. Булки, враховуватиметься час, що потрібен, аби дістатися центрального суду з усіх населених пунктів, які підпадають під його юрисдикцію. Тобто, у розрахунок бралася мінімізація відстані між судом і усіма населеними пунктами на відповідній території. Проте, якщо в якомусь населеному пункті виявиться велика кількість мешканців з більшою чисельністю справ, ніж у центральній точці, то у такому разі пріоритет може бути віддано даному населеному пунктові. Ключові чинники, які враховували розробники нової карти – це щільність населення, розмір суду, навантаження у справах

і матеріалах, географічне розташування, інфраструктура, транспорт. Бралася до уваги і статистика (кількість справ, що надійшли, та розглянутих), ефективність судових послуг (тривалість судочинства), географічні дані тощо. Цікаво, що в Україні кількість мешканців, яка припадає на 1 суд, – 67 тис. Втім, такого показника, як оптимальна кількість жителів для обслуговування одним судом, не існує. Тому питання розглядали у взаємозв'язку між розміром суду (тобто, кількістю суддів у конкретному суді) та кількістю населення, яке їм обслуговується.

Залишаються незрозумілими й багато інших питань. Наприклад: яким чином у старих приміщеннях буде обладнано нові місця для роботи приїжджих суддів (місце для ознайомлення та роботи зі справою, нарадча кімната тощо), як можна буде оперативніше проводити збори суддів у разі необхідності?

В. Кривка, суддя Міжгірського районного суду Закарпатської області констатує: «Сьогодні судді з пересторогою ставляться до оптимізації. Думаю, це нормальна реакція. Проте, судді ще не знають, як працюватиме електронний суд. Адже, щоб запрацювали окружні суди, необхідно запровадити нові підходи в роботі електронного судочинства та відповісти на питання: як взагалі працюватиме Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, якщо є населені пункти, де відбуваються збої в електропостачанні?» На погляд судді із Закарпаття, оптимізація, за своїми наслідками, – більш серйозна реформа, ніж утворення Верховного Суду, адже вона проводитиметься на всій території України та стосуватиметься судів, які розглядають найбільшу кількість справ.

В. Кузьмішин, голова Вінницького апеляційного адміністративного суду: «Все, що сприятиме ефективності правосуддя, необхідно втілювати в життя. Тому потрібно

проаналізувати, чи будуть ефективними та доступними для людей укрупнені суди. Якщо суди у багатьох районах не будуть ліквідовані, а просто стануть філіями укрупнених судів, то ми розуміємо: доступ до суду не втрачається. З точки зору ефективності необхідно дивитися на те, як відбуватимуться судові засідання, чи необхідно буде колегії суддів їздити з одного приміщення до іншого. Якщо всі ці механізми буде налагоджено, то, вважаю, що нічого критичного не має статися».

А ось думка Голови Ради суддів, судді Верховного Суду України В. Сімоненко: «Ідея об'єднання судів сама по собі реформаторська. Але, вважаю, не варто укрупнювати одразу усі місцеві суди, розпочати слід з маленьких за штатом установ, де важко забезпечувати здійснення правосуддя. І тільки після цього буде варто поступово перейти до об'єднання інших. А з урахуванням того, що в Україні громадський транспорт не надто розвинений, можливо, має сенс забезпечити присутність учасників судового процесу в залі засідань за допомогою систем відеоконференцзв'язку та зробити такі точки доступу в сільських радах. Це буде дешевше, ніж їздити до суду в той же районний центр». Суддя вважає, що зараз існує реальна необхідність теоретичного осмислення нового етапу реформування судової системи в Україні з подальшим наближення її до міжнародних стандартів задля ефективного вдосконалення та практичної реалізації.

Нагадаємо, що, відповідно до Конституції, Президент України має повноваження до 2018 р. утворювати та ліквідовувати суди. Потім він матиме право лише вносити відповідні ініціативи до парламенту, а рішення про утворення чи ліквідацію судів прийматимуть народні депутати. Але: чи стане пропозиція Президента України щодо укрупнення судів дієвою – покаже час!

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Проект закону про Вищий антикорупційний суд від президента Петра Порошенка зареєстровано у Верховній Раді.

За даними офіційного веб-порталу парламента, документ внесено 22 грудня та зареєстровано за №7440.

Зазначається, що документ визначено президентом як невідкладний.

Текст документа на сайті ВР наразі відсутній.

Ініціатором документу є президент, до розробки та погодження були залучені комітет з питань правової політики та правосуддя, комітет з питань запобігання і протидії корупції, комітет з питань бюджету та комітет з питань європейської інтеграції.

Зазначимо, останнім днем роботи Верховної Ради у режимі пленарних засідань цього року було 22 грудня, депутати повернуться до сесійної зали лише 16 січня (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/12/23/7166513/>). – 2017. – 23.12).

Незалежний суд є гарантією суверенітету України і саме задля забезпечення неупередженості, незалежності судів нашої держави проводилася судова реформа, наголошує Президент Петро Порошенко.

«Сьогодні вже ні в кого не виникає сумнівів, що такі принципи як верховенство права, компетентність, незалежність та неупередженість, і, безумовно, відповідальність – є основою не тільки справедливого суду, але є основою правової держави – правової держави Україна. Незалежний суд є гарантією нашого суверенітету», – сказав Глава держави під час виступу з нагоди початку роботи нового Верховного Суду.

Саме на таких принципах нині і вибудовується нова судова система України, підкреслив він. «Ті кроки, які ми з вами зробили рік тому у напрямку деполітизації та посилення незалежності судової влади, вже сьогодні дали перший вагомий результат», – констатував Петро Порошенко та додав, що сьогодні судді нового Верховного Суду розпочинають відправляти правосуддя іменем України.

Президент нагадав, що рівно місяць тому відбулося складання присяги, формування судьями нового Верховного Суду. «Сьогодні, 15 грудня 2017 року реалізується те, над чим ми працювали всі три роки – починає роботу новий Верховний Суд», – підкреслив він.

Глава держави зазначив, що початком реформи стало внесення ним до Верховної Ради, розробленого Конституційною комісією, законопроекту про внесення змін до Конституції України в частині судової реформи. «Вони, ці зміни, привели її у повну відповідність до європейських стандартів правосуддя», – підкреслив Петро Порошенко та подякував Венеційській комісії і її голові пану Букіккіо за активну співпрацю і повну підтримку цих конституційних змін, а також за їх підтримку Радою Європи, Євросоюзом, американськими партнерами. «Врешті-решт, дуже важливо, що 335 народних депутатів Верховної Ради України підтримали ці конституційні зміни», – додав він.

Також Президентом були внесені до Парламенту розроблені Радою з питань судової реформи законопроекти «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», зміни до процесуального законодавства. «Всі ці законопроекти, а це величезна робота, вже ухвалені і мають зробити українське судочинство сучасним і ефективним. І головне – зробити судову владу України сильною, незалежною і відповідальною. І що дуже важливо, що роль Верховного Суду в забезпеченні сили, незалежності та відповідальності судової системи є і має бути абсолютно ключовою», – наголосив Петро Порошенко.

Глава держави назвав символічним той факт, що новий Верховний Суд розпочинає роботу в День працівників суду. Він також звернув увагу присутніх на те, що цього року Україна відзначає сто років з дня заснування Генерального Суду – найвищого судового органу Української Народної Республіки.

«Століття тому, виборюючи українську незалежність, наші предки розуміли важливість неупередженого, незалежного

і справедливого суду», – наголосив Петро Порошенко і процитував Циркуляр від 27 листопада 1917 року: «На підставі закону, виданого Українською Народною Республікою, Українською Центральною Радою, всім судовим установам і суддям на території УНР належить проголошувати присуди, вироки і постанови «Іменем Української Народної Республіки».

Президент ще раз подякував всім, хто брав участь у розробці зазначених законопроектів, підготовці їх до голосування, Уряду за ефективну співпрацю, яка забезпечила фінансову незалежність суддів, українським парламентарям, «які відкинули політичні мотивації і об'єдналися заради України» та громадськості, що підтримала судову реформу.

Голова Верховного Суду Валентина Данішевська нагадала, що конкурс із добору суддів до нового ВС тривав рік. «Впевнена, що до Верховного Суду потрапили кращі. І завдяки новому Закону вдалося поєднати в складі ВСУ потенціал трьох юридичних професій: професійні судді, адвокати та науковці. Думаю, що ця синергія допоможе нам вивести Верховний Суд на високий рівень», – сказала вона. Водночас, Валентина Данішевська додала, що судді ВСУ мають зростати щодня і для цього у них є велике бажання, ресурси,

підтримка та допомога українських та міжнародних організацій.

Валентина Данішевська зауважила, що професіоналізм – не єдине, що потребують судді ВСУ, щоб змінити судову систему. «Нам потрібна незалежність від інших гілок влади. Президент України та Верховна Рада відмовилися від своїх повноважень, які давали їм можливість впливати на судову систему. Прийнято зміни до Конституції, новий Закон про судоустрій та статус суддів. І в цих Законах ми бачимо незалежність не лише як гасло, а як реальні норми, які дадуть нам можливість тримати судову систему незалежною», – наголосила вона.

Голова ВСУ підкреслила, що судді працюватимуть над тим, щоб незалежність суду була не лише на папері, а її відчували у житті: «Ми повинні переконати людей своїми рішеннями, що суд в Україні є. І що це не є технічна система, через яку просто потрібно пройти аби потрапити до Європейського Суду з прав людини і там захистити свої права. Українці мають бути захищені в Україні» (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/nezalezhnij-sud-ye-garantiyeyu-nashogo-suverenitetu-preziden-45062>). – 2017. – 15.12).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Судді Конституційного суду вчергове не змогли обрати собі голову під час пленарного засідання 12 грудня. Про це йдеться у повідомленні, оприлюдненому на сайті КС.

"Вибори голови Конституційного Суду України не відбулися (не були висунуті кандидатури)", – йдеться там.

Також зазначається, що на пленарному засіданні у вівторок судді не схвалили й Регламент КС.

Водночас, за інформацією джерела агентства "Укрінформ" у КСУ, питання обрання голови було включене до порядку денного у понеділок вдень, 11 грудня.

"Ще в кінці минулого тижня на сайті Конституційного суду не було ніякої інформації про обрання голови. Питання включення виборів 12 грудня з'явилося на сайті лише у понеділок в день. Очевидно, бажання провести вибори голови Конституційного суду виникло спонтанно, тому немає нічого дивного, що воно не реалізувалося", – зазначив співрозмовник.

Водночас джерело "Українських новин" зазначає, що наступну спробу суд здійснить за місяць.

Відповідно до законодавства, КС мав обрати голову суду до 18 травня 2017 року.

В травні суд не зміг на виборах обрати голову, оскільки претендентам не вистачило більшості голосів.

2 листопада вибори глави КС також були зірвані.

У КСУ працює 14 повноважних суддів. Для обрання голови необхідна проста більшість, тобто за кандидата має проголосувати не менше 8 суддів.

Наразі обов'язки голови КСУ виконує найстарший суддя за віком Кривенко Віктор Васильович.

Впродовж 2017 року Конституційний суд ухвалив лише одне рішення.

Крім цього вже більше 2 років триває розгляд люстраційного закону всупереч дозволеному 1 календарному місяцю.

Відсутність затвердженого Регламенту унеможливило старт розгляду конституційних скарг від громадян.

На початку грудня стало відомо, що четверо діючих суддів КСУ звернулись до в.о. голови Кривенка із застереженням, що Конституційний суд може стати порушником Конституції та поставити під сумнів легітимність своєї діяльності (*Українська правда (http://www.pravda.com.ua/news/2017/12/12/7165313)*). – 2017. – 12.12).

Конституційний суд України скасував заборону призначати керівниками вищих навчальних закладів тих, хто голосував за закони 16 січня 2014 року, визнавши її неконституційною. Таку заборону запровадила Верховна Рада в травні 2015 року.

Зокрема, КСУ зазначив, що досі чітко не зрозуміло, які закони є «диктаторськими», і така норма є порушенням правила правової визначеності.

У суді також нагадали, що згідно з чинним законодавством, депутата не можна карати за голосування у парламенті.

Як відомо, Верховна Рада України 16 січня 2014 року з грубим порушенням регламенту і законодавчої процедури та, попри гостру критику, прийняла так звані «диктаторські закони». Вони приймалися підняттям рук, без використання системи Рада та без обговорення, а їхні тексти стали доступними лише після того, як депутати за них проголосували. Наступного дня їх підписав тодішній президент Віктор Янукович.

Ці законодавчі акти, на думку більшості експертів, обмежували права громадян, надавали органам державної влади більшу свободу дій у сфері покарання учасників акцій протесту і мали на меті криміналізувати опозицію та громадянське суспільство.

Проте через протести 28 січня 2014 року Верховна Рада більшістю в 361 голос скасувала більшість «диктаторських законів».

В травні 2015 року Верховна Рада заборонила ставати ректорами чи виконувачами обов'язків ректорів вищих навчальних закладів депутатам, які голосували за «диктаторські закони», внівши відповідні зміни в закон про вищу освіту (*Zaxid.net (https://zaxid.net/konstitutsiyniy_sud_skasuvav_zaboronu_ocholyuvati_vishi_tim_ho_golosuvav_za_diktatorski_zakoni)*). – 2017. – 21.12).

Конституційний суд України (КСУ) визнав неконституційною норму кримінально-процесуального кодексу щодо автоматичного продовження запобіжного заходу для обвинуваченого на підготовчому засіданні суду.

Про це повідомила прес-служба уповноваженого Верховної Ради з прав людини Валерії Лутковської.

“23.11.2017р. Конституційний Суд України постановив рішення за конституційним поданням Уповноваженого ВРУ з прав людини щодо неконституційності положень речення третього частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України. Оскаржуване положення передбачає, що під час підготовчого судового засідання застосування заходів забезпечення кримінального провадження вважається продовженим у разі відсутності клопотань сторін кримінального провадження про зміну чи скасування таких заходів, обраних під час досудового розслідування”, – йдеться в повідомленні.

На думку омбудсмена, це рішення КС є знаковим для розвитку правової системи країни, адже Україна врахувала практику Європейського суду щодо обґрунтованості рішень судів про тримання під вартою.

"Конституційний Суд України вказав, що суд, який продовжує або обирає запобіжний захід за

відсутності вмотивованого подання прокурора, не є безстороннім судом, оскільки фактично виконує функцію прокурора", – зауважили в прес-службі Лутковської (*Прямий* (<https://prm.ua/ksu-skasuvav-avtomatichne-prodovzhennya-areshtu/>). – 2017. – 24.11).

Законодавчий казус: чому в Україні діють два Верховних Суди. Пленум Верховного суду України планує звернутися до Президента та парламенту з проханням розпорядитися щодо подальшої долі установи. А все тому, що в Україні тепер два Верховних суди.

Один почав працювати у новому складі, а старий – не завершував. І все через колізію у законодавстві, де чітко не прописано, в якій формі має припинити діяльність старий вищий судовий орган. У невизначеності перебувають 13 суддів та майже 350 працівників апарату. Адже з 15 грудня, як тільки розпочав суд у новому складі, вони припинили розгляд справ та скарг.

Рішення про звернення до керівництва держави із проханням вирішити ситуацію у Верховному суді України мали прийняти сьогодні, втім, не змогли зібрати необхідного кворуму – 10 членів пленуму. Чотири судді не з'явилися з невідомих причин.

"Що ж таке слова "припиняється" та ліквідується. Слово "припиняється" включає у себе перетворення, реорганізацію та ліквідацію. Так, ліквідується чи припиняється, чи перетворюється, чи реорганізується? Беззаперечно, ми повинні турбуватися за кожного члена нашого колективу. У випадку реорганізації вони переводяться у нову установу. Якщо ліквідація – їх викидають на вулицю", – каже в.о. голови Верховного суду України Василь Гуменюк.

"Чи можна ліквідувати і в якій формі – це проблема, де законодавець сам не вирішив. Вона продовжує існувати. І сьогодні ще перебувають на своїх посадах призначені судді Верховного суду, безстроково призначені. Це 13 осіб і 350 держслужбовців, які продовжують залишатися у трудових відносинах. В.о. голови не має права видати наказ і на свій розсуд вибрати, яку форму вибрати", – коментує ситуацію суддя Верховного суду України Богдан Пошва.

Тепер зібратися на пленум наступного разу зможуть лише після Нового року (*5. ua* (<https://www.5.ua/suspilstvo/zakonodavchyi-kazus-chomu-v-ukraini-diiut-dva-verkhovnykh-sudy-161690.html>). – 2017. – 21.12).

Громадськість закликає народних депутатів не підтримувати законопроект №7279, що порушує Конституцію та загрожує правам людини.

20 грудня Комітет Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності розгляне проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (№7279).

Документ нібито спрямований на розвантаження слідчих шляхом запровадження інституту кримінальних проступків. Його підтримує Генеральна прокуратура та МВС. В той же час експерти Реанімаційного Пакету Реформ звертають увагу на те, що запропонований проектом підхід є вкрай поверхневим і полягає лише в механічному перейменуванні злочинів невеликої тяжкості в кримінальні проступки. При цьому, законопроектом передбачено переведення 40% складів злочинів невеликої тяжкості (загалом 72 склади) у склади злочинів середньої тяжкості. Тобто усі ці злочини доведеться розслідувати слідчим і надалі, тому ніякого розвантаження не відбудеться.

Крім того, законопроект №7279 містить низку загроз для прав і свобод людини, зокрема:

-порушення права на особисту свободу (ст. 298-2): проектом запроваджуються вісім нових підстав для затримання осіб, які прямо суперечать Конституції, зокрема, затримувати осіб за намагання залишити місце події (без визначення якої саме), перебування в стані сп'яніння, відсутність документів тощо;

-порушення принципу юридичної визначеності (ст. 298 КПК): документ містить положення, які дозволяють до початку розслідування опитувати осіб, вилучення знарядь і засобів тощо. Водночас ні чинною редакцією КПК, ні пропонованими змінами відповідні процедури не визначаються;

порушення права на захист:

- кримінальне провадження повинно завершитися протягом 48 годин з моменту повідомлення про підозру або 20 діб, якщо особа не визнає вину. Це нереальні строки, тим більше якщо врахувати, які склади діянь стануть кримінальними проступками. Більше того, це чіткий «сигнал» працівникам органів правопорядку: отримуйте зізнання за будь-яку ціну;

- відкриття матеріалів сторони обвинувачення відбуватиметься не до початку судового провадження, а вже під час судового засідання (ст. 314-2). Тобто до початку суду захист не буде знати в чому конкретно його звинувачують, докази винуватості і не зможе вибудувати свій захист (зібрати докази, викликати свідків тощо);

- для спрощеного порядку кримінального провадження тепер вже не потрібна участь захисника і згода потерпілого. Достатньо бажання прокурора і визнання вини особи, яка не отримала правової допомоги.

Нехтування презумпцією невинуватості: основною метою спрощеної процедури розслідування проступків стане підштовхування підозрюваного до визнання вини, яке знову має стати «царицею доказів». А вину особи дозволяється доводити за допомогою нових «джерел доказів» – пояснення самої особи, медичного освідчування, висновку спеціаліста і показань технічних приладів. На підставі цих «доказів» особу може бути позбавлено волі на строк до 2 років.

Законопроект №7279 повертає радянські, каральні правила розслідування, а інститут кримінальних проступків перетворить виключно на каральну процедуру, де немає місця змагальності та правам людини. Саме тому експерти коаліції громадських організацій Реанімаційний Пакет Реформ не підтримують цей документ. Експерти також напрацювали більш ефективну та збалансовану модель інституту кримінальних проступків та процедури їхнього розслідування і судового розгляду. Вона втілена у законопроекті №7279-1. Цей законопроект є результатом багаторічних напрацювань фахівців та повною мірою враховує міжнародні стандарти у цій сфері.

Враховуючи вищезазначене, експерти Реанімаційного Пакету Реформ закликають народних депутатів:

- не підтримувати проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (№7279);

- створити при профільному комітеті робочу групу з опрацювання проектів №№ 7279 і 7279-1 за участю їхніх авторів, яка повинна поєднати найкращі положення обох цих проектів на основі законопроекту 7279-1 як більш системного (*ЦППР (<http://pravo.org.ua/ua/news/20872540-gromadskist-zaklikae-narodnih-deputativ-ne-pidtrimuvati-zakonoproekt-7279,-scho-porushue-konstitutsiyu-ta-zagrogeue-pravam-lyudini>). – 2017. – 19.12*).

В. Червоненко, ВВС Україна: "Народний імпічмент" Порошенку: чи можна це зробити?

Марш за "народний імпічмент" від Міхеїла Саакашвілі став швидше політичною технологією, ніж реальною спробою у законний спосіб оголосити імпічмент Петру Порошенку.

Минулого тижня опозиціонери на чолі з Міхеїлом Саакашвілі провели кількатисячний марш у Києві з вимогою ухвалити закон про імпічмент президента та відправити Петра Порошенка у відставку.

Головне у пропозиціях команди Саакашвілі – президента можна відсторонювати з посади 226 голосами депутатів Ради.

Проте на заваді вимогам протестувальників та пана Саакашвілі стоїть Конституція України, а закон про імпічмент фактично вже давно існує.

ВВС Україна розбиралась, як можна оголосити імпічмент президенту та що насправді пропонує команда Міхеїла Саакашвілі.

338 голосів

Саме стільки депутатів мають проголосувати у Верховній Раді, щоб оголосити президенту України імпічмент та змістити його з посади.

У 111-й статті Конституції чітко виписана процедура імпічменту, яка передбачає три голосування у Верховній Раді.

Спочатку проста більшість у 226 депутатів має ініціювати імпічмент у разі "державної зради або іншого злочину".

Для цього створюється спеціальна тимчасова слідча комісія, результати розслідування якої має схвалити конституційна більшість – щонайменше 300 депутатів.

Після цього Конституційний суд має перевірити справу на конституційність процедури, а Верховний суд – на обґрунтованість звинувачень.

І якщо все це буде, то остаточно затвердити імпічмент та відставити президента мають три чверті депутатів – щонайменше 338.

Настільки реальна ця схема для втілення і чи є у парламенті скільки голосів? Як розповіли ВВС Україна політики та експерти – це практично нереально.

Та й голосів на це немає.

Під час ухвалення Конституції України в 1996 році складна процедура імпічменту стала одним з компромісів та умовою тодішнього президента Леоніда Кучми.

"Питання тоді стояло просто – імпічмент має бути прописаний у Конституції так, щоб реально його ніколи не можна було здійснити", – розповів ВВС Україна Сергій Головатий.

Він був серед розробників Конституції.

Пан Головатий вважає, що для того, щоб імпічмент став реальним, треба міняти Конституцію.

Закон про імпічмент

Закон про імпічмент, схвалення якого вимагають протестувальники, насправді вже давно існує.

В ухваленому ще 2010 року законі про регламент роботи Верховної Ради є ціла 30-а глава про те, як саме депутати мають оголошувати президенту імпічмент.

У двадцяти статтях депутати детально виписали усі процедури: створення спеціальної комісії, обрання спеціальних слідчих і прокурора для розслідування злочинів президента.

"У законі про регламент прописані всі процедурні механізми оголошення імпічменту. Навіщо кричати та організовувати походи з цією ж вимогою", – розповів ВВС Україна голова центру політико-правових реформ Ігор Коліушко.

За його словами, закону про регламент цілком достатньо для початку процедури імпічменту, якщо буде 226 голосів у Верховній Раді.

Єдина проблема прописаної процедури імпічменту – там є посилання на окремий закон про парламентські спеціальні тимчасові слідчі комісії. А цього закону поки що не існує.

Але, як вказує пан Коліушко, у 30-й главі закону про регламент все виписано досить чітко, щоб починати все без окремого закону про парламентські слідчі комісії.

За даними поліції, у марші за "народний імпічмент" взяли 2,5 тисячі людей. Поліція опублікувала фото мітингу на Європейській площі. Організатори ж кажуть про 20 тисяч учасників

До того ж у статті Конституції про імпічмент посилення на окремий закон про слідчі комісії Ради немає.

Ініціатива Дерев'янка-Саакашвілі

Насправді проект, який вимагають ухвалити протестувальники, якраз і вносить поправки до вже чинного порядку імпічменту в законі про регламент.

Законопроект зареєстрований соратником пана Саакашвілі Юрієм Дерев'янком. Документ містить всього кілька суттєвих відмінностей від того, що вже і так діє.

Найперше і найголовніше – у проекті пропонують, щоб вже після першого голосування з ініціативою імпічменту 226 депутатами Ради президента відсторонювали від посади. До завершення всієї процедури.

Фактично, опозиціонери пропонують, щоб президента України можна було змістити з посади за бажанням простої парламентської більшості.

Ще дві новації – у пропозиціях Дерев'янка немає посилення на окремий закон про спеціальні тимчасові комісії Ради. Це вже точно знімає потенційні суперечки, чи можна оголосити імпічмент без закону про парламентські слідчі комісії.

Ще одна новація, на яку вказує пан Дерев'янка – процедури призначення спеціальних парламентських прокурорів та слідчих для імпічменту виписані чіткіше.

Юрій Дерев'янка у розмові з BBC Україна запевнив, що тимчасове відсторонення президента ще до оголошення імпічменту – необхідний крок, щоб не було тиску президента.

Хоча Ігор Коліушко сумнівається, що така новація є конституційною.

"Відсторонення президента голосуванням 226 депутатів – сумнівне", – запевняє пан Коліушко.

За його словами, такого права Конституція депутатам не дає.

Опозиціонери пропонують, щоб відсторонити президента від влади на час розгляду питання імпічменту можна було простою більшістю у 226 голосів

"Тому у Конституційного суду є підстави таку норму визнати неконституційною", – вважає пан Коліушко.

Натомість пан Дерев'янка наполягає, що порушенням Конституції це не є.

"Ніде ж не написано, що не може бути президент відстороненим. А багато інших чиновників можуть відсторонити", – заявив пан Дерев'янка.

"Народний імпічмент"

Як наполягає Сергій Головатий, як не виписуй закон, без зміни Конституційної процедури імпічменту всі законодавчі ініціативи – це "гра на публіку та політиканство".

Сергій Головатий, Ігор Коліушко та низка інших науковців розробляли проект конституційного спрощення імпічменту.

Вони кажуть, що пропонувалось зменшити необхідну кількість голосів з 338 до 300, а також прибрати схвалення імпічменту Верховним Судом.

Але зараз, як вказують науковці, цей проект для влади неактуальний.

Натомість співрозмовник BBC Україна в оточенні пана Саакашвілі розповів, що насправді там мають на увазі під "народним імпічментом".

Це, мовляв, тимчасовий лозунг та політичний інструмент для досягнення стратегічної мети – зміни влади в Україні: перевиборів Верховної Ради та президента вже наступного року.

І це має відбутись під тиском вуличних протестів.

А якщо зовсім спрощено, то "Народний імпічмент", за словами соратників Міхеїла Саакашвілі, це – Майдан, який може змінити владу (*BBC Україна (<http://www.bbc.com/ukrainian/features-42227641>). – 2017. – 5.12*).

А. Новосельцев, Ракурс: ВАСУ: свиня для президента наостанок

Привиди революції іноді повертаються в дуже невідповідний момент. Вже давно стихли шекспірівські пристрасті, що розгорілися в нашій країні у 20-х числах лютого 2014 року. Руйнувалися сім'ї, сварилися старі друзі – і все через неї, через революцію. Сперечалися до хрипоті, до фанатизму. Минули роки, радикальні точки зору зійшли нанівець, багато хто зі сперечальників помирилися. Ба більше, відкрию страшну військову таємницю: ще невідомо, як би діяв багато хто з простих людей, знаючи тоді те, що відомо тепер...

А тоді, 24 лютого 2014 року, в запалі революційного чаду, було ухвалено абсолютно божевільну за назвою і нікчемну за формою постанову Верховної Ради №775 «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного суду України присяги судді».

В цьому революційному дацзибао було прописано таке:

«30 вересня 2010 року Конституційний суд України виніс рішення № 20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України), яким у неконституційний спосіб, привласнивши повноваження Верховної Ради України, змінив Конституцію України. Цим Рішенням Конституційний суд України порушив засадничий конституційний принцип народовладдя, змінив конституційний лад України, порушив конституційний принцип розподілу влад. У парламенті наявні виключні повноваження вносити зміни до Конституції України як елемент установчої влади...»

І так далі, в тому ж дусі. Окрім того, «товаришам» не сподобалося ще два рішення КСУ: у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення кількох статей Конституції і Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради

АРК, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (від 29 травня 2013 року №2-рп/2013); і рішення від 25 січня 2012 року №3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України.

Чому не сподобалися, Верховна Рада вирішила особливо не уточнювати. Одним реченням – порушує права громадян, не відповідає раніше прийнятим рішенням тощо. Чого з ними, з суддями КСУ, марудитися? Все ж і так ясно!

Далі йшла абсолютно божевільна резолютивна частина:

1. Відповідно до пункту 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України достроково припинити повноваження та звільнити з посад суддів Конституційного суду України у зв'язку з порушенням ними присяги судді: суддю Конституційного суду України Анатолія Головіна, Михайла Колоса, Марію Маркуш, В'ячеслава Овчаренка, Олександра Пасенюка.

2. Запропонувати виконуючому обов'язки президента України достроково припинити повноваження та звільнити з посад суддів КСУ у зв'язку з порушенням ними присяги судді, які були призначені президентом України: суддів Конституційного суду Юрія Бауліна і Сергія Вдовіченка.

3. Запропонувати Раді суддів України у триденний строк скликати позачерговий з'їзд суддів України, на якому розглянути питання дострокового припинення повноважень та звільнення з посад суддів КСУ у зв'язку з порушенням ними присяги судді, які були призначені з'їздом суддів України: Василя Бринцева, Михайла Гультая, Михайла Запорожця, Олега Сергейчука, Наталю Шапталу.

4. Генеральній прокуратурі України порушити кримінальне провадження за фактом прийняття рішення Конституційного суду України №20-рп/2010 і притягти усіх винних осіб до відповідальності.

Підписав голова Верховної Ради України О. Турчинов.

Сказано – зроблено. Звільнили суддів. От тільки громадянин Головін, колишній голова КСУ, з цим чомусь не погодився. І подав адміністративний позов про визнання незаконною та скасування постанови ВР.

Скоро казка мовиться, та не скоро суд вершиться. Подав він 27 лютого 2014 року, а справу розглянули 11 грудня. Тільки 2017 року!

Перед своєю ліквідацією 15 грудня 2017 року ВАСУ не просто голосно грюкнув дверима, а підклав угодовану свиню. Не новому Верховному суду – а безпосередньо господареві Банкової.

У дещо витіюватій манері, але вельми прозоро, судді ВАСУ в ухвалі від 11 грудня 2017 року №800/120/14 дали зрозуміти таке:

«Судді КСУ не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп при розгляді справ, прийнятті рішень та дачі висновків КСУ.

Отже, наведені конституційні та законодавчі норми в поєднанні з їх тлумаченням закріплюють один з основоположних принципів судочинства та функціонування судової гілки влади взагалі, а саме, принцип незалежності суду (судді), в тому числі незалежності під час прийняття рішень, порушення якого є недопустимим.

Зі змісту спірної постанови Ради від 24 лютого 2014 року №775-VII вбачається, що підставою для її прийняття став аналіз рішень КСУ, в ухваленні яких брав участь позивач, та які, на переконання Ради, прийняті з порушенням Конституції України.

Таким чином, вважає Рада, позивач, беручи участь в ухваленні цих рішень, порушив ряд статей Конституції України, не забезпечив верховенство права, захист прав та свобод людини і громадянина, конституційний лад держави, що в свою чергу протирічить змісту присяги судді КСУ.

Відповідно до п. 4.2 мотивувальної частини рішення КСУ від 7 квітня 2004 року №9-рп/2004 повноваження Ради визначаються Конституцією України (стаття 85).

Проте ні зазначена стаття Основного Закону України, ні будь-яка інша його стаття не наділяє

парламент повноваженнями встановлювати факт порушення суддею присяги судді КСУ.

Суд вважає, що передумовою звільнення судді КСУ за порушення присяги судді – норми, на підставі якої позивача звільнено з посади судді, – є ретельна перевірка факту порушення присяги суддею.

Тільки з дотриманням визначеного законодавством порядку встановлення факту порушення присяги судді Рада, після обговорення даного питання більшістю голосів народних депутатів від її конституційного складу, може прийняти відповідне рішення з дотриманням процедури, передбаченої її Регламентом».

І далі висновок:

«За таких обставин, Рада в порушення наведених норм національного законодавства України, а також всупереч практиці Європейського суду з прав людини, встановлюючи обставини факту порушення суддею присяги шляхом оцінки рішень КСУ, в ухваленні яких брав участь позивач, вийшла за межі наданих їй повноважень та допустила втручання у здійснення правосуддя, що, відповідно, є порушенням основоположних принципів незалежності суду та поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову».

Окрім цього, ВАСУ вказав на важливий аспект особливостей притягнення суддів до відповідальності:

«Системний аналіз викладеного дає підстави для висновку, що суддя, який брав участь у складі колегії суддів під час ухвалення судового рішення, не може бути притягнутий до відповідальності, оскільки визначити особисту позицію кожного судді зі складу колегії суддів з приводу ухваленого рішення неможливо, адже така інформація є таємною, не підлягає оприлюдненню та захищена законом. Отже, неможливо й установити індивідуальний характер відповідальності кожного судді зі складу колегії стосовно ухваленого судового рішення.

Проте Рада, приймаючи спірну постанову, на вказані положення законодавства увагу не звернула та вирішила питання про притягнення суддів, в тому числі і позивача,

до відповідальності без дотримання конституційного принципу індивідуальної відповідальності».

Інакше кажучи, суддів покарали колективно – що є протиправним.

До речі, звідси випливає цікавий висновок: неможливо в принципі покарати суддів, які ухвалювали рішення у складі колегії, а не одноосібно. Тому що не можна розділити їхню індивідуальну провину в ухваленні колективного судового рішення.

Ну і крім істотних обставин ВАСУ вказав на неприпустимість розгляду цього питання в парламенті в режимі *ad hoc*, що в цьому випадку також є неприпустимим і суперечить Регламенту Верховної Ради.

Грунтуючись на всіх вищевикладених висновках, ВАСУ постановив:

«Адміністративний позов Головіна А. С. до Верховної Ради України про визнання постанови незаконною задовольнити.

Визнати незаконною та скасувати постанову ВРУ «Про реагування на факти порушення судьями КСУ присяги судді» в частині припинення повноважень А. Головіна та звільнення його з посади судді Конституційного суду України за порушення присяги».

Це рішення може стати тією нововиявленою обставиною, внаслідок якої всі звільнені судді КСУ прийдуть вимагати назад свої мантиї. І мають повне право!

Але суть навіть не в цьому. Довго розмірковуючи, ВАСУ все ж зупинився за півкроку від конституційної правди й не наважився відтворити у своєму рішенні хоча б п. 16 Перехідних положень Конституції, де спеціально для таких, як Турчинов, чорним по білому записано:

«16. Чергові вибори президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням КСУ від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю березня 2015 року.

{Розділ XV доповнено пунктом 16 згідно із Законом №2952-VI від 01.02.2011}

Як бачимо, питання про «відновлення» Конституції 1996 року за рішенням КСУ від 30 вересня 2010 року прямо прописане в Основному Законі!

Після цього Олександр Турчинову, який не здолав Перехідні положення Конституції, слід було б не давати вказівку ГПУ «порушувати» кримінальну справу на суддів КСУ, а самому ретельно і зацікавлено вивчити відповідні розділи Кримінального кодексу. Те, що ці знання йому знадобляться, сумнівів не викликає – це вже виключно питання часу (*Пакупс (http://ua.racurs.ua/1792-vasu-svynya-dlya-prezydenta). – 2017. – 21.12).*

В. Тараненко, Главком: Судді не здаються. Одіозні служителі Феміди пішли війною на Громадську раду доброчесності

Судді Алла Демидова та Руслан Арсірій відкрили свій фронт боротьби за місце під сонцем.

До процесів очищення судової влади, формування нового складу Верховного суду, які мали покласти край корумпованості та продажності служителів Феміди, активно була долучена громадськість. Велика кількість правників, адвокатів і громадських діячів з метою викорінення корупції з системи правосуддя згуртувалися під дахом Громадської ради доброчесності (ГРД). Офіційно цей орган діє на підставі статті 87 Закону «Про судоустрій і статус суддів», він покликаний сприяти Вищій кваліфікаційній комісії суддів у встановленні відповідності кандидатів на посаду суддів критеріям професійної етики та доброчесності.

Тривалий конкурсний відбір завершився підбиттям результатів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка і обрала 120 суддів-переможців. З них 114 президент Петро Порошенко призначив судьями Верховного суду. Водночас Громадська рада доброчесності закликала гаранта Конституції не затверджувати кандидатів, наголошуючи, що 25 з них не відповідають критеріям професійної етики.

Як з'ясував «Главком», служителі Феміди, які не знайшли підтримки у громадського сектора, відкрили свій фронт боротьби за місце під сонцем. І, схоже, вони заручилися підтримкою інших колег у мантіях. Так, суддя Вищого господарського суду України і кандидат до касаційного господарського суду у складі Верховного суду Алла Демидова подала позов до Громадської ради доброчесності. Пані суддя оскаржувала висновок ГРД про свою невідповідність критеріям доброчесності та професійної етики, який ліг в основу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Остання ж викинула Демидову з конкурсу як таку, що не підтвердила здатності здійснювати правосуддя у касаційному господарському суді у складі Верховного суду. Тож позивач наполягала на скасуванні злочасного висновку ГРД.

Що ж так допекло судді-позивачу? Громадська рада доброчесності 14 квітня

підготувала висновок щодо судді-кандидата Алли Демидової. У ньому зазначено, що вона не відобразила у деклараціях автівку свого чоловіка та частину квартири, яка закріплена за донькою.

Крім цього, їй закинули наявність конфлікту інтересів під час розгляду справ. Зокрема, у 2015 році Демидова розглядала касаційну скаргу на рішення свого племінника, судді Господарського суду Києва Владислава Демидова. А у січні 2016 року розглядала касаційну скаргу підприємства, де працює її чоловік.

Ще Громадська рада доброчесності з'ясувала, що прізвище судді Демидової фігурує у справі за підозрами колишньому керівництву Вищого госпсуду у незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду.

«Вишенькою на торті» стала інформація про те, що, починаючи з 2006 року, суддею Алли Демидової були створені передумови для знищення підприємства «Артемський завод скловиробів» та завдано значних збитків кредиторам, в тому числі іноземному банку (Чеський експортний банк). Це змусило Міністерство юстиції Чехії готувати заяву до Європейського суду з прав людини проти України.

За розгляд справи взявся суддя Окружного адміністративного суду Києва Руслан Арсірій, який неодноразово ставав героєм журналістських розслідувань. Він з'ясував: «Громадська рада доброчесності не входить до системи правосуддя, слід констатувати, що з'явилась додаткова ланка, діяльність якої впливає на реалізацію конституційних повноважень Вищої кваліфікаційної комісії суддів щодо забезпечення оцінювання та добору суддів, що є порушенням ст. 131 Конституції України». Ба більше, Арсірій вважає, що Громадська рада доброчесності повинна була попросити згоди у судді-кандидата Демидової на використання збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації щодо неї. Мовляв, ця норма

Конституції корелюється з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, яка гласить, що «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції» (ст. 8). Звідси випливає, що суддя Алла Демидова та члени сім'ї не надавала будь-якої згоди Громадській раді.

Ще один камінь в город ГРД полетів конкретно за оскаржуваний висновок, який «може стати наслідком притягнення Демидової до дисциплінарної відповідальності і безпосередньо впливає на її суддівську кар'єру». Так, Арсірій дослідив, що члени ГРД працюють та отримують свою зарплатню поза межами Ради, що «неминуче означає їхню матеріальну, ієрархічну та адміністративну залежність від їхніх головних роботодавців та ставить під загрозу як їхню незалежність, так і безсторонність». Далі ж робить висновок, що принцип незалежності суду був порушений під час призначення членів ГРД.

Також Арсірій вважає, що Громадська рада доброчесності мала право аналізувати факти щодо відповідності позивача критеріям професійної етики та доброчесності лише за період після 30 вересня 2016 року, оскільки з цієї дати встановлено додаткову підставу

для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (звільнення з посади).

Загалом, у постанові Окружного адмінсуду Києва говориться, що «оскаржуваний висновок Громадської ради доброчесності містить недостовірні, не перевірені, надумані та такі, що не підтверджені будь-якими доказами відомості. Такі докази взагалі не збиралися відповідачем та не можуть існувати з огляду на відсутність в реальному світі фактів, які б вони могли підтверджувати. Тобто відомості та висновки щодо невідповідності Алли Демидової критеріям доброчесності та професійної етики спотворені».

За іронією долі, до «касти недоброчесних суддів» ввійшов і сам Руслан Арсірій. За оцінками руху «Чесно» він причетний до ухвалення сумнівних рішень, а саме – у складі колегії ухвалював судові рішення у той період, коли, за даними правоохоронців, перебував межами України. Днями суддя Арсірій узаконив засекречування декларацій СБУ, розглядаючи справу за позовом Центру протидії корупції.

В цілому, за підрахунками громадських діячів, 52,5% суддів столиці є недоброчесними (*Главком* (<https://glavcom.ua/publications/suddi-ne-zdayutsya-odiozni-sluzhiteli-femidi-pishli-viynoyu-na-gromadsku-radu-dobrochesnosti-458763.html>). – 2017. – 13.12).

А. Новосельцев, Ракурс: Судовою реформою рухає устремління узурпувати судову владу

Не можу підтримати заклики тих, хто пропонує трохи помовчати й дати новому Верховному суду наламати нових дров. Чи не занадто дороге задоволення за кошт платників податків?

Чомусь багато хто – як прихильники так званої реформи правосуддя, так і чергові критики – допускають примітивне спрощення: мовляв, важливо привести нові обличчя у вищу судову інстанцію. А там вони нам покажуть. Що покажуть?! Це ж не приватна крамничка, де думка однієї людини щось вирішує. Це дуже складний механізм, в якому Верховний суд – лише найвища ланка, яка замикає, до якої

за новим законом більшість справ навіть не доходитиме!

Я колись писав про те, що головне завдання Верховного суду – побудувати роботу правосуддя так, щоби звертатися до останньої інстанції нікому не було потрібно. У хорошому сенсі цього слова, а не так, як зараз – шляхом штучного звуження права на касацію.

Розмова про особисті якості суддів – порожня суєта. Я особисто з ними не знайомий, і в мене немає підстав їх обговорювати, тим більше за очі. Але я точно знаю, що буття визначає свідомість. «Злих людей немає на світі, є тільки люди нещасливі», – писав Булгаков.

Яке буття буде уготовано суддям завдяки новому законодавству й адміністративному ресурсу – така в них і складатиметься свідомість. Хай би якими розумними вони не були.

Згубність нинішньої реформи полягає в тому, що вона керована дріб'язковими, низькими прагненнями її «застрільників» узурпувати судову владу, створити видимість псевдореформ перед Заходом, набити кишені на встановленні адвокатської монополії. В результаті було ухвалено пакет законів, спрямований на дезорганізацію роботи правосуддя в цілому.

Підкреслю: проблема не в тому, що закон №2147 не додає довіри до суду, а в тому, що суто організаційно дезорганізує його роботу як таку.

У 1937 році суди теж не у всіх викликали довіру, і були навіть ті, хто насмілювався щось там говорити про жертви репресій, яких невинно обмовили. Можливо й так. Але в ефективності роботи «трійок» ніхто не сумнівався. Тепер же горе-реформатори наробили біди звичайним суддям зовсім не Верховного суду, а насамперед суддям першої та апеляційної інстанцій, яким і розгрібати всю цю маячню.

Про що йдеться? Панам з АП, перш ніж залучати десятки тисяч рядових виконавців у колосальному судовому апараті, слід було хоча би подумати про порядок введення цього «шедевра» в дію. Дати, чи що, перехідний строк, можливість вивчити, підготуватися... Просто навіть самі судді визнають: обсяг новацій просто колосальний!

Дмитро Луспеник, який тимчасово виконує обов'язки голови Верховного суду, зауважив нещодавно під час круглого столу: «Новий Цивільний процесуальний кодекс, який вийшов з Верховної Ради, є на 104 статті більшим, ніж діючий, а новий Господарський процесуальний – на 234 статті... 96 новел у Цивільному процесуальному кодексі – це ті новели, які судді ніколи в своїй практиці не застосовували». При цьому до порохованих новел т. в. о. голови ВС не відніс окремі статті (наприклад, глава про спрощене провадження була порохована як одна новела), і навіть змінених процесуальних строків немає в цьому переліку. Зазначена цифра вказує на обсяг нововведень, який очікує

на українські суди з моменту початку роботи нового Верховного суду.

Що зробили законодавці? Навіть не подумали про поступове введення в дію. З місця – в кар'єр!

Згідно з уніфікованими Перехідними положеннями ГПК, ЦПК і КАСУ встановлено таке:

«4) касаційні скарги (подання) на судові рішення у господарських справах, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цією редакцією Кодексу, передаються до Касаційного господарського суду та розглядаються спочатку за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу;

9) справи у судах першої та апеляційної інстанцій, провадження у яких порушено до набрання чинності цією редакцією Кодексу, розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу».

При цьому відмінність КАСУ в тому, що вищевказаний п. 9 перенесуть в п. 10.

Хочеться поставити пряме запитання в лоб: як на практиці суди перших двох інстанцій, які вже відкрили провадження, вчинили процесуальні дії, оголосили перерву в засіданні, повинні після перерви продовжити слухати справу за новим кодексом? Просто це неможливо практично: в нових кодексах по-іншому описана предметна і територіальна підсудність, запроваджується розгляд справ судами другої та третьої інстанції – як судом першої інстанції для випадків, нині не передбачених законом.

Навіть така річ: замість загального позовного провадження вводяться дві категорії – малозначущі справи з однією процедурою і порядком представництва, без права на касацію, але який допускає виключення з адвокатської монополії, і загальне позовне провадження з іншою процедурою, з правом на касацію, але з суворою монополією адвокатів на участь у процесі.

Або справи треба починати слухати заново, або завершувати за тією процедурою, за якою почали. Інакше це виглядає так: почали грати у футбол, а після перерви – ми вже граємо в хокей чи баскетбол. Хіба так можна? Це формений ідіотизм!

Має бути чітко встановлено: всі справи, відкриті до набрання чинності новими кодексами, повинні бути розглянуті за тією процедурою, за якою їх відкривали. Інакше в суді почнеться настане повний ступор.

Тому початок судової реформи обіцяє бути несподіваним і вкрай заплутаним з організаційного погляду. І мовчати про це ніхто не буде! (*Ракурс* (<http://ua.racurs.ua/1766-ne-moju-movchaty-i-ne-budu>). – 2017. – 29.11).

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. Законодательная ветвь власти

№ 5а – Законодательная власть (начало)

Цикл "Записки либертарианца" посвящен вопросу конституционной реформы в Украине. В записке № 1 была заложена база для понимания отношения граждан и государства, а в записке № 2 предложен метод аналогии между государством и ОСББ или корпорацией.

Используя эти две публикации как фундамент, мы можем перейти к рассмотрению вопросов функций и формирования органов государственной власти. И начнем с законодательной ее ветви.

Законодательная власть в государстве должна принадлежать народу в лице его представителей, то есть представительному органу. Интересно, как это сформулировано в Конституции США: "All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States", здесь употреблен глагол "to vest", который означает "наделять полномочиями", и это очень уместно.

Важно этим подчеркнуть, что не "Конгресс имеет законодательную власть" или "обладает законодательной властью", а указано, что есть кто-то (народ, суверен), кто наделил Конгресс властью.

В этом отношении законодательная власть в государстве принципиально не отличается от представительного органа ОСББ или акционерного общества – точно так же они не обладают властью сами по себе, но совладельцы дома или акционеры наделяют их полномочиями в определенных пределах. А все остальные полномочия соответствующие лица оставляют за собой.

Какие же вопросы организации законодательного органа власти должны быть отражены в Конституции? Это те же

моменты, которые обычно формулируются в уставных документах ОСББ или акционерного общества, и нет никакого повода считать, что в случае государства такая аналогия не должна выдерживаться. Вот эти вопросы:

1) Наименование органов законодательной власти и исчерпывающий перечень делегированных им полномочий. Подчеркиваю: исчерпывающий, то есть у них не может быть неопределенного круга полномочий.

2) Порядок формирования этих органов. Важно, что законодательная власть не может принимать решения о порядке своего формирования, таким образом, не может быть закона о выборах.

3) Процедура принятия решений, от внесения законопроектов до вступления закона в силу. Конечно, всякие технические вещи могут и должны регламентироваться на уровне внутренних документов, даже не законов. Но принципиальные правила принятия законов не могут устанавливаться на уровне закона же, а должны быть отражены в Конституции.

4) Нарушения порядка работы законодательного органа и ответственность его членов за их совершение. К примеру, голосование за других депутатов или использование статуса депутата в личных целях.

Наиболее важным и непривычным для нас является первый пункт, поэтому рассмотрим его подробнее.

Многие воспринимают как данность то, что законодательная власть может принять закон по любому поводу, и даже в Соединенном Королевстве считается, что парламент может принять любой закон. Но в этом есть противоречие как концептуальному понятию

государства (это инструмент, а не абсолют), так и аналогиям.

К примеру, правление ОСББ может принять практически любое решение в части управления совместной собственностью жильцов, но не их частной собственностью.

Аналогично, совет директоров (или, как у нас любят его называть, наблюдательный совет) может принять практически любое решение в части управления акционерным обществом, которое является совместным имуществом акционеров, но ни в коей мере не может управлять прочим имуществом акционеров.

Так и законодательный орган, конечно же, может издать любой закон в сфере компетенции государства, но не имеет права издавать законы во всех иных сферах.

А что такое "сфера компетенции государства"?

Вернемся к первой записке – государство не является вещью в себе, а создается гражданами с определенными целям. Вот всё, что способствует достижению этих целей и является сферой компетенции государства, а во все прочие аспекты социальных взаимоотношений государство вмешиваться не вправе.

Таким образом, законодательный орган власти может издать закон лишь в ограниченном наборе сфер жизнедеятельности, которые соответствуют целям создания государства, и исчерпывающий список которых может и должен быть приведен в Конституции подобно тому, как это сделано в США.

Например, для Украины можно было бы наделить законодательный орган власти правом издавать законы лишь в таких сферах:

- Национальная оборона
- Правосудие
- Государственные финансы
- Система налогов и пошлин
- Свобода конкуренции
- Публичная инфраструктура
- Публичное имущество
- Миграция и натурализация

Национальная оборона понимается как защита страны от внешнего врага и включает в себя вопросы содержания вооруженных сил, объявления войны и мира.

Правосудие включает в себя целый ряд вопросов, и я лишь кратко изложу некоторые из них.

Во-первых, точно следует отнести к компетенции законодателя установление перечня правонарушений и наказаний за их совершение.

Во-вторых, к его компетенции также должно относиться определение органов, имеющих право на расследование правонарушений и проведение оперативно-розыскной деятельности.

В-третьих, законодательно следует определить порядок исполнения судебных решений, в частности, исполнения наказаний. В США Конгресс определяет систему федеральных судов, исключая Верховный Суд – возможно, это имеет смысл и в нашем случае, хотя возникает вопрос вмешательства законодательной власти в дела судебной.

Точно не следует давать законодателю право назначать и увольнять судей, а организация или ликвидация судов косвенно могут влиять на это.

Говоря про государственные финансы, следует, прежде всего, иметь в виду, что это не деньги государства, а деньги налогоплательщиков, то есть граждан. А государство лишь управляет ими.

Роль законодательной власти при этом аналогична роли наблюдательного совета корпорации или попечительского совета (board of trustees) фондов, а роль исполнительной власти аналогична роли менеджмента.

Законодатель в этой связи должен убедиться в сбалансированности системы государственных финансов (соответствие доходов и расходов, адекватность долговой нагрузки), но не вмешиваться в оперативное управление или чрезмерное углубление в детали.

Основополагающим принципом должно быть "доверяй, но проверяй", то есть законодатель должен дать правительству свободу действий, но иметь возможность проверять, что средства налогоплательщиков используются в интересах граждан, а не чиновников.

Есть только одно ужесточение, которое я считаю необходимым ввести – граничный

размер государственного долга должен определяться законодательной властью.

Я специально отделил пункт о налогах от пункта о государственных финансах, хотя некоторые могут счесть первое частью вторых. Это не так.

В корпоративной финансовой отчетности выручка – это финансовый показатель, но финансисты не влияют на выручку. Ее формирует потребитель, покупая товары и услуги.

Подобные отношения следует распространить и на государство – налоги, которые являются для государства доходами (то есть, аналогичны выручке), не должны подгоняться под расходы государства. Наоборот, они должны восприниматься в государственных финансах как некоторая внешняя переменная, исходя из которой планируются государственные расходы.

Поэтому, в идеале, исчерпывающий перечень налогов и ставки налогообложения должны устанавливаться гражданами на надзаконном уровне (пример – Акт экономической свободы Грузии), и законодатель не должен иметь возможности произвольно менять их.

Возможно, в Конституции следует прописать исчерпывающий перечень налогов и возможность менять налоговое законодательство лишь один или два раза в год, не ранее шести месяцев до вступления соответствующего закона в силу и лишь при условии полной готовности фискальной инфраструктуры.

Обеспечение свободной и честной конкуренции – это, пожалуй, единственная функция государства в сфере экономики. Регулирование внутренней или внешней торговли недопустимо, вмешательство в рыночное ценообразование – губительно, установление квот, субсидий и льгот лишь порождает коррупцию.

Политика государственного протекционизма – это перераспределение доходов от широких масс потребителей к узкому классу владельцев бизнеса, это такой социализм с противоположным знаком.

Ключевая идея либертарианства – свобода, а значит, государство должно лишь обеспечить

всем равные возможности и защитить от обмана и мошенничества.

И даже если говорить про антимонопольное законодательство, которое действительно имеет смысл, то нужно бороться не с монополиями как таковыми, а с использованием монопольного положения для ущемления свободы конкуренции.

Публичная инфраструктура и публичное имущество – две сферы, в которых государство может иметь право устанавливать правила на уровне закона.

В Конституции США упомянуты лишь почты и почтовые дороги, но в современном мире к объектам публичной инфраструктуры могут быть отнесены и порты, и аэропорты, и железнодорожная колея, и газотранспортная система, и магистральные линии электропередачи. Законодатель может регулировать правила доступа и использования такой инфраструктуры.

Но важно знать меру – так, законом можно установить правила дорожного движения, но правила перевозки пассажиров и грузов являются частным делом транспортных компаний, в которое государство вмешиваться не должно.

Публичное имущество – это имущество, которое находится в совместной собственности всех граждан, и в этом оно аналогично публичной инфраструктуре. Государство не владеет, но управляет этим имуществом, роль законодателя при этом заключается в определении прав доступа и использования этого имущества.

К объектам публичного имущества относятся недра, природные и водные ресурсы, воздушное пространство, территориальные воды, национальные парки, заповедники, памятники архитектуры и культурного наследия.

Наконец, вопросы миграции и натурализации – это та отсылка к законодательству, которая сделана в записке № 4 (о вопросах гражданства).

Природное гражданство не входит в сферу компетенции законодателя, равно как вопросы въезда граждан на территорию страны и выезда любых лиц за ее пределы – это естественные

права, которые существуют вне зависимости от государства и не могут им регулироваться.

Здесь же речь идет о тех двух полномочиях, которые могут быть делегированы государству.

Первое – это натурализация, или предоставление гражданства за заслуги. Законодатель может определить заслуги или квалификацию, которые позволяют приобретать гражданство – так, как это сделано во Франции для лиц, отслуживших не менее определенного количества лет в Иностранном легионе. Также законодатель, как представитель граждан, может определять условия въезда на территорию страны для неграждан.

С момента принятия новой Конституции, то есть заключения гражданами новой редакции

общественного договора, встанет вопрос – как быть с тем корпусом законов, которые были приняты ранее и регулируют те сферы жизни общества, по которым законодательная власть не будет иметь право принимать законы.

Возможно, следует в переходных положениях прописать срок, 1-2 года, через который все ранее принятые законы, которые выходят за рамки полномочий законодателя согласно новой Конституции, теряют силу.

Что касается новых законов, которые могут быть приняты законодателем по тем аспектам, по которым Конституция не предусматривает принятие законов, то они должны быть юридически ничтожными (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/11/25/7163222/>). – 2017. – 25.11).

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. За что нужно наказывать депутатов

№ 5b – Законодательная власть (продолжение)

В рамках цикла статей "Записки либертарианца", посвященного вопросам конституционной реформы, вниманию читателей предлагается статья о построении законодательной власти.

В предыдущей записке были рассмотрены источники легитимности и определены сферы компетенции этой ветви власти.

Теперь коснемся остальных аспектов функционирования законодательной власти – порядка ее формирования, особенностей принятия решений, нарушений и ответственности членов законодательного органа.

Украина является унитарным государством, поэтому достаточно одной палаты парламента, члены которой представляют всех граждан. Не будем пока касаться вопроса о том, кто имеет право избирать – о плюсах и минусах всеобщего равного избирательного права следует поговорить отдельно.

Говоря о том, кто имеет право быть избранным, можно определить требования по сроку нахождения в гражданстве и минимальному возрасту (например, от 25 лет и не менее 5 лет в гражданстве Украины), требование по дееспособности и отсутствию

ограничения свободы по приговору суда, а также предусмотреть люстрационное ограничение.

Самым важным мне представляется тип избирательной системы.

Недостатки мажоритарной системы известны – ее меньшая устойчивость к популизму и административному ресурсу. Так, партия, имеющая поддержку 40% избирателей, которые равномерно распределены по округам, легко получает 80% мест.

С этой же проблемой сталкивались и корпорации – мажоритарный акционер с 51% акций при простом голосовании мог получить 100% мест в совете директоров. Корпоративный мир нашел решение – кумулятивное голосование.

Однако оно работает только на многомандатных округах, и в предельном варианте (один общегосударственный многомандатный округ) его результаты будут подобны результатам голосования по пропорциональной системе (хотя механизмы подсчета голосов там различаются).

Таким образом, именно пропорциональная система позволяет лучше отобразить политические предпочтения в рамках всей страны.

Отличия двух систем заключаются не только в процедуре голосования.

При мажоритарной системе депутаты черпают свою легитимность в голосах граждан, отданных конкретно за них, и сложно отделить голоса за личность от голосов за программу. Поэтому такие депутаты часто меняют свои взгляды и не несут за это ответственности.

При пропорциональной системе за личность не голосуют, голоса получает та или иная политическая программа. Депутаты черпают свою легитимность из следования этой программе – если они меняют свои взгляды и отходят от нее, то теряют основу своей легитимности и право представлять граждан.

Речь идет не просто об императивном мандате, а об обязательном следовании предвыборной программе – за невыполнение предвыборных обещаний должна следовать дисциплинарная (лишение мандата) и, возможно, криминальная (злоупотребление доверием, то есть мошенничество) ответственность.

На какой срок следует избирать депутатов?

Если он слишком велик, то изменения политических предпочтений граждан не будут своевременно отражены и суть представительного органа будет искажена.

Если срок слишком мал, то депутаты не успеют войти в курс дела и будут склонны заниматься нацеленным на краткосрочную перспективу популизмом.

Оптимальный срок полномочий депутатов – как раз те 4 года, которые существуют в США.

Однако есть и альтернативный вариант – каждые 2 года избирать 1/3 состава парламента или каждые 3 года – 1/2 его состава, тогда ротация каждые 2-3 года будет адаптировать состав под текущие политические предпочтения, но отдельно взятый депутат будет работать 6 лет. Этого достаточно для продуктивного законотворчества.

В корпоративном мире хорошим тоном считается иметь совет директоров, который обновляется постепенно (*staggered board*), обычно на каждых выборах избирается 1/3 его состава. Кроме того, имеет смысл ограничить максимальное число лет пребывания в законодательном органе, например, 12 годами.

Обычной должна стать практика, когда человек большую часть жизни работает в частном или некоммерческом секторе, и лишь ограниченное число лет – на публичной (общественной) службе.

Это откроет социальные лифты и предотвратит ситуацию, при которой одни и те же лица всю жизнь сидят на шее у налогоплательщиков.

Один из процедурных вопросов, которые должны регулироваться Конституцией, – вопрос о том, кто имеет право законодательной инициативы.

Я убежден, что концепция разделения властей исключает законодательную инициативу прочих ветвей власти. Поэтому право законодательной инициативы следует конституционно закрепить исключительно за депутатами.

Второй вопрос – это порядок принятия решений. По умолчанию, им должно стать публичное голосование "за" большинства депутатов. Все иные случаи (принятие решений большинством в 2/3, 3/4 голосов "за" или тайным голосованием) должны быть явно обозначены в Конституции.

В некоторых случаях может возникнуть необходимость раздельного принятия решений оппозицией и правящим большинством, поэтому следует определить понятие оппозиционных депутатов и прописать правила соответствующих голосований.

Третий вопрос – вступление в силу принятых законопроектов. Если будет существовать пост президента, то следует прописать процедуру подписания президентом или наложения вето, а также преодоления вето.

Далее следует определить требование по публикации и минимальный срок между публикацией и вступлением в силу. Для законов, регулирующих сферу налогообложения, следует определить возможные дни вступления в силу (например, 1 января и 1 июля, но не ранее 6 месяцев со дня опубликования и не ранее 2-3 месяцев с момента готовности налоговой инфраструктуры).

В завершение записки – ряд соображений по поводу ответственности.

Депутаты, как и все граждане, должны нести ответственность за правонарушения (убийство, кража, мошенничество и так далее) на общих основаниях.

Дополнительно как лица, находящиеся на содержании налогоплательщиков, они должны нести ответственность за незаконное обогащение, использование должностных полномочий в личных интересах, предоставление недостоверной информации и тому подобное (это равным образом применимо и к другим ветвям власти).

Для депутатов должна быть и ответственность за нарушение фидуциарной обязанности в части Board member/Shareholder. Так как граждане доверяют депутатам представлять их интересы, подобно тому, как акционеры доверяют совету директоров управлять акционерным обществом, то депутаты должны нести ответственность за злоупотребление этим доверием, то есть, за совершение действий, несовместимых с полученным мандатом.

Криминальная ответственность депутатов должна наступать за умышленные общественно опасные правонарушения, связанные с превышением мандатных полномочий – голосование за других депутатов или предоставление своей карточки другим лицам.

Также в предложенной модели компетенция законодателя ограничена определенными сферами (записка № 5а) и определены свободы, которые не могут быть ограничены законом (записка № 3).

Поэтому внесение законопроектов, выходящих за рамки установленных Конституцией сфер компетенции, голосование за них, выдача позитивных экспертных заключений и тому подобное должны быть криминализованы.

Кроме того, депутаты должны отвечать за ущерб, причиненный вследствие нарушения фидуциарной обязанности, всем своим личным имуществом.

Мандат дается депутатам под реализацию той политической программы, с которой они шли на выборы. Действия вразрез с этой программой – явное превышение мандата.

Так, если депутаты не поддерживают законопроект, который соответствует их программе, либо голосуют за законопроект, который противоречит ей, то должна наступать ответственность – лишение мандата таких депутатов по итогам голосования.

Кроме того, если в течение разумного периода времени они не предпринимают никаких шагов для реализации своей предвыборной программы (например, не вносят требуемых законопроектов), то их следует лишать мандата за невыполнение должностных обязанностей.

Так же следует карать и тех, кто без уважительных причин не появляется на рабочем месте (на пленарных заседаниях, в комитетах и тому подобное) (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/12/2/7163977/>). – 2017. – 2.12).

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. Проект статьи новой Конституции о законодательной власти

№ 5с – Законодательная власть (окончание)

В продолжение цикла "Записки либертарианца", посвященного вопросам конституционной реформы, на основании идей, представленных в первой и второй частях этой записки, предлагается проект статьи новой Конституции о законодательной ветви власти (некоторые пункты даны в сокращении).

Статья 3. Законодавча влада

3.1. Народ України делегує всю повноту законодавчої влади Верховній Раді України.

3.2. Верховна Рада України має повноваження ухвалювати закони, обов'язкові для виконання будь-якими особами на всій території України, виключно з таких питань:

- Національна оборона
- Правосуддя та забезпечення охорони прав і свобод громадян
- Державні фінанси та національна валюта
- Податкова та митна система
- Свобода конкуренції
- Суспільна інфраструктура та суспільне майно
- Міграція та натуралізація, реєстрація юридичних осіб та об'єднань громадян
- Організація та порядок формування органів державної влади, якщо це передбачено цією Конституцією.

3.3. Верховна Рада України складається з 225 депутатів, строк повноважень яких не перевищує 6 років.

Депутатом може стати особа віком від 25 років, що на момент обрання була громадянином України принаймні 5 років та має цивільну дієздатність, за винятком тих осіб, щодо яких діє вирок суду про позбавлення волі або які позбавлені права бути обраними за процедурою люстрації, а також осіб, які вже були депутатами Верховної Ради України понад 11 років.

3.4. Чергові вибори депутатів Верховної Ради України відбуваються в першу неділю грудня кожного парного року, на цих виборах переобираються депутати, каденція яких на момент виборів перевищує 4 роки.

Каденція обраних депутатів починається з 1 січня наступного року, але депутатські повноваження вони отримують після принесення присяги на вірність народу України.

3.5. Вибори до Верховної Ради України відбуваються в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі за списками політичних партій та виборчих блоків, які зареєструвалися для участі у виборах у відповідності до закону.

Доступні для переобрання місця депутатів розподіляються між тими політичними партіями та виборчими блоками, які отримали щонайменше 4% голосів виборців, пропорційно до відданих голосів.

3.6. У випадку дострокового вибуття зі складу Верховної Ради України депутата замістити його пропонується особам, які посідають наступні місця у списку тієї політичної партії чи виборчого блоку, по списку якого було обрано депутата, що вибув [...].

3.7. Верховна Рада України ухвалює рішення більшістю голосів від числа депутатів, що на момент ухвалення рішення мають депутатські повноваження, окрім випадків, явно зазначених у Конституції.

Усі результати голосувань, а також відомості про голосування кожного депутата є публічними, якщо інше не зазначено в Конституції. Навмисне перешкоджання вільному голосуванню депутатів Верховної Ради України, фальсифікація чи приховування його результатів є кримінальним злочином.

3.8. Верховна Рада України сама регулює всі питання організації своєї діяльності та ухвалює з цих питань внутрішні документи, окрім тих питань, які регулюються цією Конституцією. Вона може залучати до законотворчої діяльності інших осіб, зокрема, експертів, консультантів, суспільних діячів.

3.9. Вносити на розгляд Верховної Ради України законопроекти можуть виключно особи, які мають депутатські повноваження. У будь-якому законопроекті має бути явно зазначено, якому з питань компетенції

Верховної Ради України, що перелічені у статті 3.2, він відповідає.

3.10. Законопроекти, схвалені Верховною Радою України, набувають сили закону у вказаний у них або найближчий можливий для набуття чинності день, але не раніше, ніж через два календарні тижні після першої офіційної публікації.

Для законопроектів, що регулюють податкову та митну сферу, можливими днями для набуття чинності є 1 січня або 1 липня, але не раніше, ніж через шість місяців після першої офіційної публікації, та не раніше повної готовності податкової чи митної інфраструктури, про що має звітувати відповідний орган виконавчої влади.

Жоден закон не може мати зворотної сили.

3.11. Депутати Верховної Ради України несуть кримінальну відповідальність за неособисте голосування та за передачу засобів особистого голосування іншим особам.

Депутати Верховної Ради України та інші особи, що беруть участь у законотворчій діяльності, несуть кримінальну відповідальність за внесення, підтримку під час голосування, надання позитивних експертних висновків щодо законопроектів, які не відповідають статтям 2 та 3.2 цієї Конституції, а також відповідають усім своїм особистим майном за шкоду, завдану набуттям чинності таких законопроектів.

3.12. Депутати Верховної Ради України зобов'язані сумлінно виконувати свої обов'язки та слідувати тій передвиборчій програмі, на виконання якої вони отримали мандат від громадян України. Повноваження депутатів можуть бути достроково припинені внаслідок таких підстав:

- Систематичне голосування проти законопроектів або рішень, що явно відповідають передвиборчій програмі;

- Систематичне голосування за законопроекти або рішення, які явно суперечать передвиборчій програмі;

- Систематична відсутність на засіданнях Верховної Ради України чи комітетів, членами яких вони є;

- Відсутність протягом тривалого періоду (понад 18 місяців) дій, спрямованих

на впровадження основних положень передвиборчої програми.

3.13. Депутати Верховної Ради України мають фідучіарний обов'язок щодо громадян України, систематичне нехтування яким є підставою для дострокового припинення депутатських повноважень.

Фідучіарний обов'язок полягає в тому, що депутати повинні:

- Ставити інтереси громадян та суспільства вище за свої особисті інтереси;

- Не використовувати свої повноваження та службове майно для отримання вигоди для себе чи осіб, які пов'язані з ними родинними, діловими чи дружніми зв'язками;

- Вчасно, повною мірою та недвозначно розкривати широкому загалу дійсні та потенційні конфлікти інтересів;

- Раз на рік впродовж своєї каденції, а також наступних 4 років, публічно звітувати про зміну свого майнового становища та майнового становища своєї родини, а також розкривати всі джерела доходів та повідомляти про всі витрати, що перевищують прожитковий мінімум;

- Уважно вивчати проекти всіх рішень, що виносяться на голосування, і проявляти потрібну ретельність, розсудливість та обачність щодо аналізу можливих наслідків;

- Уникати навмисного спотворення чи викривлення інформації або надання недостовірної інформації щодо здійснення депутатських повноважень.

3.14. Депутати Верховної Ради України мають працювати в режимі пленарних засідань, засідань фракцій чи в комітетах принаймні 15 днів кожен місяць, з них не менше 2 днів – у режимі пленарних засідань, але рішенням Верховної Ради один раз на рік можуть бути оголошені канікули на строк 30 календарних днів.

3.15. Депутати Верховної Ради України, які були присутні, але не голосували за призначення Кабінету міністрів або голосували за вотум недовіри Кабінету міністрів (залежно від того, яке голосування було пізніше), складають опозицію. [...]

У разі, коли закон вимагає рішення окремо опозиційних чи неопозиційних депутатів, таке

рішення ухвалюється більшістю голосів від відповідного списку депутатів.

3.16. Верховна Рада України має повноваження утворювати спеціальні слідчі комісії, що мають на меті парламентське розслідування конкретного факту або явища, та призначати чи звільняти спеціальних прокурорів на час роботи таких комісій.

Ці комісії мають право допитувати під присягою будь-яких суспільних службовців та отримувати доступ до документів будь-яких органів державної влади чи місцевого самоврядування.

3.17. Депутати Верховної Ради України на період виконання депутатських повноважень та особи, які вступають із Верховною Радою України у трудові відносини, на період таких відносин вважаються суспільними службовцями та підкоряються вимогам Кодексу етики та стандартів професійної поведінки суспільних службовців.

Перехідні положення

(Регулюють специфіку обрання двох перших складів Верховної Ради за цією Конституцією) (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/columns/2017/12/9/7164707/>). – 2017. – 9.12).

С. Громенко, К. Некречая, Крым.Реалии: «Крым – не абстрактная земля с абстрактным народом»

Какой может быть крымскотатарская автономия в составе Украины? Что это даст крымским татарам? Будут ли гарантированы права других жителей полуострова? Об этом в рамках марафона «Сто дней эфира в Крыму» говорим с экспертом Украинского независимого центра политических исследований Юлией Тищенко.

Громенко: Какой будет новая Крымская республика в составе Украины, о которой сейчас так много говорят? И когда можно ожидать внесения изменений в Конституцию?

Тищенко: Проект изменений 10-й статьи Конституции был разработан на рабочей группе, но на уровне большой конституционной комиссии еще не был утвержден текст, который будут обсуждать. Сначала должен быть завершен этот этап, потом должна проголосовать Верховная Рада 226 голосами и направить проект в Конституционный суд. Он должен проверить его на соответствие другим статьям Конституции и после этого снова отправить текст в Верховную Раду. Потом нужно будет 300 голосов, чтобы эти изменения были проголосованы. И только потом его подписывает президент.

Пессимистический сценарий – если на этой сессии за этот проект не проголосуют 226 депутатов. Чем дальше, тем сложнее это может быть для парламента. Потому что

депутаты часто руководствуются не важными стратегическими решениями, а своими политическими интересами.

Громенко: Что же предлагают?

Тищенко: В Конституции есть статья 134, которая говорит, что Крым – это автономия. Так вот, предлагаются изменения, которые говорят, что Крым – это автономная республика. Но основанием для этой автономии является право крымских татар как коренного народа на самоопределение в составе Украины. Потому что сегодня Конституция определяет основанием для создания автономии только территориальный аспект. Второй момент связан с вопросами упоминания институтов крымских татар – Курултая и Меджлиса. Речь идет о системе гарантированного представительства – это порядка 30 процентов в парламенте республики.

Что это может дать для Украины? Во-первых, основания для автономии как таковой. Потому что события, которые произошли – оккупация, аннексия – продемонстрировали, что так, как есть, быть не должно. Во-вторых, в Конституции ничего не будет сказано про ущемление, ограничения каких-либо групп в Крыму. Все гарантии остаются. Меняется сама суть понимания автономии.

Громенко: Наш парламент довольно настороженно относится к тому, чего не

понимает. «Радикальная партия», например, заявила, что не будет голосовать за эти изменения. Соберется ли достаточное количество голосов?

Тищенко: И со стороны «Радикальной партии», и других политических сил будут эксплуатироваться эти опасения. Чаще всего спрашивают: а что ж за автономия в унитарном государстве? Это был очень популярный тезис, он озвучивался с момента создания крымской автономии в свое время. Международный опыт демонстрирует, что есть автономии в унитарных государствах. Например, Гагаузия в Молдове, которая помогла предотвратить достаточно серьезные конфликты в стране. Великобритания – тоже унитарное государство, где есть Шотландия, Северная Ирландия, Уэллс. Эта система остановила у них конфликт Северной Ирландии, например. При этом существуют делегирование прав, децентрализация. Есть много механизмов, позволяющих согласовывать решения.

Некречая: Рефат Чубаров неоднократно говорил о том, что изменения в Конституции – это шаг к деокупации полуострова. Каким образом это связано? Что это даст крымским татарам?

Тищенко: Сегодня среди крымских татар есть определенное ожидание изменения статуса автономии. Это показывает, что Крым – это не тема для украинских политиков, о которой забыли. Что тема Крыма важна, она на повестке дня. В том числе, и на уровне законодательства делаются те или иные шаги для решения проблемы. Это дополнительный толчок для переговоров – хочет этого Россия или нет. В России достаточно сложно с осознанием последствий аннексии. Но есть же группы, в том числе в Кремле, которые понимают, что без решения вопроса Крыма налаживание экономической ситуации невозможно. Среди определенных бизнес-элит это мнение присутствует. Для того, чтобы достичь результатов в дальнейшем, нужно готовить почву.

Это также апелляция и к международному сообществу, что это не абстрактная земля с абстрактным народом. Это земля коренного

народа, и его мнение нужно учитывать при определении статуса Крыма.

Громенко: В этом году Министерство информационной политики представляло результаты социологического исследования, согласно которому большинство населения Украины настороженно относится к появлению автономии по национальному признаку.

Тищенко: В этом исследовании был еще один вопрос: как вы относитесь к законам в сфере поддержки языка, культуры крымских татар и так далее?

Громенко: И там было большинство за.

Тищенко: Да. Нюанс в том, что изменения в 10-й раздел Конституции – это как раз об этом. И против этого общество ничего не имеет. Но это нужно объяснять населению не только на уровне высокой политики. Как по мне, это сценарий, который можно назвать достижением «реального равенства». Депутаты могут спрашивать, чем же это отличается от самопровозглашенных «ДНР» и «ЛНР». Но там речь вообще не об автономии, а об особом режиме управления. Нужно понимать, что такое коренные народы, национальные меньшинства и так далее.

Громенко: Что говорить об изменениях в Конституцию, если до сих пор не принят закон? Все, что сделали в 2014 году, – приняли постановление (о гарантии прав крымскотатарского народа в составе Украины – КР).

Тищенко: Закон про статус Крыма и крымскотатарского народа зарегистрирован, но когда он будет внесен на повестку дня – мне сложно сказать. Мне кажется, его не будут обсуждать раньше, чем будут внесены конституционные изменения. Потому что закон должен будет дополнить те предложения, которые будут написаны в Конституции.

Также есть проект закона про коренные народы Украины. Он достаточно рамочный, базируется на декларации про права коренных народов. Но насколько я знаю, он еще не зарегистрирован. Эти проекты как раз объясняют смыслы, о которых идет речь в конституционных изменениях.

Громенко: Давайте поговорим конкретнее. Что именно получают крымские татары в случае принятия изменений в Конституцию?

Тищенко: Крымским татарам предоставляется гарантированная возможность представительства в крымском парламенте. Это не значит, что депутатов будут назначать так, как Меджлис захочет. Система может быть похожа на результаты выборов в 1994 году.

Это также возможность согласовывать с Меджлисом и Курултаем то, что связано с развитием полуострова, если это касается крымских татар как коренного народа. Это вопросы образования, языка, исторической памяти... Есть целый список этих компетенций, сейчас его дополнили.

Некречая: Как можно в парламенте регулировать количество депутатов? За них же люди голосуют.

Тищенко: Это 30 процентов от общего состава. В 1994 году была такая система, где в совершенно конкурентном порядке в парламент Крыма баллотировались разные политические силы, общественные организации. Тогда избиралось 14 человек. Еще были представители от других ранее депортированных народов. Я не говорю, что схема будет абсолютно такая же, но она будет похожа.

Громенко: В украинском законодательстве отсутствует понятие национальности. Оно определено негативно – «никто по национальному признаку не может быть дискриминирован». Но о том, что это такое, закон умалчивает. И в паспортах национальность не пишут. Как понять, кто по национальности крымский татарин, а кто – нет?

Тищенко: Риски, безусловно, есть. Я думаю, что этот вопрос еще будет обсуждаться. Я не могу согласиться, что у нас совсем не урегулирован вопрос национальности. Изменения в 10-ю статью Конституции как раз и помогут формированию этих механизмов.

Громенко: В Крыму есть еще два коренных народа: крымчаки и караимы. Как будет согласовываться их право на самоопределение в рамках крымскотатарской автономии?

Тищенко: Проект закона о коренных народах действительно говорит, что это коренные народы. В закон вводятся понятия, связанные с органами самоуправления. Если эти народы смогут найти свои адекватные механизмы самоорганизации, тогда этому, безусловно, можно содействовать. Никто не говорит о том, что это не коренные народы. Другое дело – насколько сами народы смогут этими возможностями воспользоваться (*Крым.Реалии (<https://ru.krymr.com/a/28920358.html>). – 2016. – 16.12.*)

О. Посканна, Гордон: Парадокс декомунізації: чому в Україні й далі діє Компартія?

Ще у грудні 2015 року суд ухвалив рішення про заборону Комуністичної партії України. Але вона і далі існує. Останні два роки тягнеться апеляційний розгляд. Кожна зі сторін спору – Міністерство юстиції та КПУ – упевнена у власній перемозі. А поки що залишаються без відповіді запиту: коли буде винесено остаточний вердикт суду і яким він буде? "ГОРДОН" зібрав інформацію про перебіг судових розглядів, думки учасників процесу та юристів.

Комуністична партія в Україні існує з 1917 року. Її діяльність уже одного разу припиняли – коли членів політичної сили визнали організаторами державного перевороту

19–21 серпня 1991 року, Верховна Рада України ухвалила рішення про заборону КППРС.

Партія відновила свою діяльність у 1993 році. Тоді КПУ очолив Петро Симоненко. У грудні 2001 року Конституційний Суд визначив, що це новостворена партія, яка не є правонаступницею КППРС.

Дискусії про необхідність заборони КПУ розгорілися з новою силою у 2014 році, після Революції гідності й початку російської окупації Криму і Донбасу. Комуністів обвинуватили в пособництві проросійським терористам, які захопили окремі райони Донецької та Луганської областей.

Міністерство юстиції України звернулося до суду з позовом про заборону партії. І таке рішення ухвалили, але воно досі не набуло чинності. Наразі в судах триває розгляд апеляційних і касаційних скарг. І поки не винесено остаточного рішення, партія може продовжувати діяльність, їй заборонено лише брати участь у виборах.

Офіційний сайт КПУ постійно оновлюють, публікують заяви представників партії, новини про діяльність комуністів у регіонах України та за кордоном. На головній сторінці оприлюднено звернення лідера комуністів Петра Симоненка та постанову президії ЦК КПУ з нагоди 100-річчя Жовтневої революції, а в текстах новин можна прочитати про те, що в "Україні панує профашистський режим".

КПУ регулярно звітує в державні органи про свою діяльність. І з огляду на дані, оприлюднені на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції, майно і нематеріальні цінності партії оцінюють у суму понад 3,150 млн грн, а за третій квартал 2017 року КПУ зібрала майже 83 тис. грн членських внесків.

Хронологія подій

19 травня 2014 року виконувач обов'язків президента України Олександр Турчинов передав у Міністерство юстиції лист із проханням про заборону КПУ, оскільки діяльність її керівництва та організацій на місцях мала "відверто антиконституційний характер".

8 липня 2014 року у Мін'юсті повідомили, що звернулися в Окружний адміністративний суд Києва з позовом про розгляд заборони діяльності КПУ на території України.

9 квітня 2015 року Верховна Рада ухвалила пакет законів про декомунізацію, а 15 травня президент України Петро Порошенко підписав їх. Цими документами заборонили використання радянської символіки, засудили комуністичний режим і відкрили архіви радянських спецслужб.

23 липня 2015 року Міністерство юстиції України затвердило правовий висновок комісії з питань дотримання закону України "Про

засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" (наказ №1312/5), який підтвердив невідповідність символіки і статуту КПУ вимогам чинного законодавства. Також у зв'язку з ухваленням пакета законів про декомунізацію Мін'юст заборонив трьом комуністичним партіям брати участь у виборах.

29 жовтня 2015 року КПУ надіслала до Європейського суду із прав людини позов до України, щоб опротестувати заборону на участь у виборах. Також Компартія спробувала оскаржити рішення Мін'юсту в українському суді. Київський апеляційний адміністративний суд відмовився задовольняти позов комуністів.

16 грудня 2015 року Окружний адміністративний суд Києва повністю задовольнив позов Мін'юсту та ухвалив рішення про припинення діяльності КПУ (постанова у справі №826/15408/15).

15 січня 2016 року в Київському апеляційному адміністративному суді відкрито провадження за апеляційною скаргою КПУ.

25 січня 2016 року Вищий адміністративний суд України відмовився відкрити провадження за касаційною скаргою КПУ, яка намагалася оскаржити висновок комісії з питань дотримання закону про декомунізацію. "У такий спосіб адміністративні суди остаточно підтвердили правомірність заборони КПУ", – наголосили в Мін'юсті.

20 вересня 2017 року Київський апеляційний адміністративний суд зупинив апеляційне провадження до вирішення справи в Конституційному Суді України. Рішення ухвалили у зв'язку з тим, що 46 народних депутатів України надіслали до КС подання про відповідність Конституції України закону "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

10 жовтня 2017 року Міністерство юстиції подало касаційну скаргу на постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 20 вересня.

13 жовтня 2017 року Вищий адміністративний суд України відкрив касаційне провадження

за скаргою Мін'юсту на рішення Київського апеляційного адміністративного суду від 20 вересня 2017 року (постанова №К/800/33144/17).

Позиція КПУ: влада домагається одного – не допустити КПУ до виборів

Керівництво КПУ переконане, що переможе у спорі з Міністерством юстиції та діяльності партії ніхто не заборонить, а все, що відбувається останніми роками, є спробою усунути комуністів від участі у виборах.

Позиція КПУ: Власти, лице министра юстиции, заявляют, что не допустят нас к выборам. И где тут демократия?

"Я не сумніваюся, що судовий процес завершиться повним крахом режиму. Ніхто КПУ не заборонить. Ми виграємо однозначно. Ми зараз ведемо боротьбу. Режим в особі того ж Петра Порошенка і всіх політичних шарлатанів домагається тільки одного – не допустити КПУ до виборів", – сказав у коментарі виданню "ГОРДОН" лідер Компартії Петро Симоненко.

Він переконаний, що українська влада не хоче доводити судову тяжбу до повної заборони партії, оскільки це може загострити проблеми із європейськими правовими інституціями.

"Європа в особі Венеціанської комісії вже підтримала нас. Вона ухвалила висновок, що закон про декомунізацію є недемократичним. Європейський суд із прав людини (ЄСПЛ), куди ми звернулися, має практику щодо розв'язання таких питань. Коли свого часу забороняли Компартії в Туреччині, Молдові, суд став на бік партій. Нинішній український режим навмисно зволікає з рішенням про заборону КПУ, розуміючи, що ЄСПЛ обов'язково ухвалить рішення на користь КПУ. Ось усе й тягнеться", – наголосив Симоненко.

Позиція Мін'юсту: використання символіки комуністичного режиму – підстава для припинення діяльності партії

У прес-службі Міністерства юстиції пояснили, що станом на 1 грудня 2017 року розгляд справи про заборону КПУ судом не закінчено, отже, постанова Окружного адміністративного суду Києва від 16 грудня

2015 року не набула чинності і КПУ має право продовжувати свою діяльність.

"Судове рішення допускають до виконання лише після набуття законної чинності, тобто після апеляційного розгляду справи або після закінчення строку на апеляційне оскарження", – наголосили в Мін'юсті.

У відомстві зазначили, що за законами "Про політичні партії в Україні" та "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" заборонено створення і діяльність партій, чії програмні цілі або дії спрямовані на пропаганду комуністичного режиму і його символіки. І якщо партія займається пропагандою, то є всі законні підстави припинити її діяльність. Отже, позов може завершитися на користь Міністерства юстиції.

Едуард Багіров, юрист, правозахисник:

"Насправді ніхто не прагне заборонити КПУ. Перед міністром юстиції було поставлено чітке завдання: через суд добитися заборони КПУ. Начебто це завдання виконали – заборона ж є. Але подана апеляція означає, що рішення суду першої інстанції не набуло законної чинності.

Розв'язання питання наразі у площині апеляційної інстанції. Вона не має права припинити розгляд скарги, навіть якщо є якийсь подання депутатів у Конституційному Суді, і зобов'язана ухвалити рішення в установленій законом строк. Звернення депутатів до Конституційного Суду – виверт, правовий фінт, який використовують, коли хочуть затягнути ухвалення рішення. Це можна розцінити як забезпечення напівлегального існування Компартії.

У будь-якому разі дія або бездіяльність суддів розглядають у Вищій раді правосуддя, членами якої є міністр юстиції та генеральний прокурор України. Вони могли б викликати на килим суддю апеляційної інстанції, вимагати пояснень і чітких дій: або скасувати рішення першої інстанції, або підтвердити його. А так уже майже два роки минуло! І це не межа" (*Гордон* (<http://gordonua.com/ukr/publications/paradoks-dekomunizatsiji-chomu-v-ukrajini-prodovzhuje-dijati-kompartija-221822.html>). – 2017. – 15.12).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Ключевим елементом реформ в країні буде децентралізація. Про це під час виступу на II всеукраїнському форумі об'єднаних громад "Ініціативи, що змінюють життя" заявив президент України Петро Порошенко, передає "Прямий".

"Коли в 2014 році ми приймали зміни до бюджетного кодексу, зміни до податкового кодексу, які дали вже практичний старт децентралізації і були ухвалені три роки тому, тоді коли лише все починалося, хто сподівався, що ми зайдемо так далеко. Стратегія, яка втілилася в одну з найголовніших реформ, які відбулися в нашій державі. А тепер можна сказати, що однією з найуспішніших, найрезультативніших, із переконливими якісними та кількісними змінами", – йдеться у повідомленні.

Президент аткож навів декілька цікавих цифр. "Середній курс в 2014 році уже був такий, як зараз. В 2014 році власні доходи місцевих бюджетів склали 68 мільярдів 600 млн гривень. А до кінця поточного року очікується збільшення доходів місцевих бюджетів до 171 млрд. 68 і 171! У нас є такі скептики, яких зараз називають "зрадофіли", які кажуть, що зростали й бюджети місцевих бюджетів. То нібито, в чому ж зміни. Я думаю, що тут треба взяти абсолютно об'єктивну позицію для того, щоб запелювати до більш об'єктивного узагальнюючого показника. В середині минулого десятиліття, коли я ще очолював бюджетний комітет, традиційно бюджет подавався з розрахунком долі місцевих бюджетів менше 30%. В 2015 році ця цифра, як перші кроки децентралізації, склали вже 45%. Ми цього року стрімко наблизилися до 50%. Це символічно. Точна цифра – 50 на 50. Саме такий баланс – баланс національного та місцевих інтересів. Децентралізація дозволила розпочати ремонт та будівництво того. Чого не робилося десятиріччями – дитячих садків, нових шкіл, нарешті зробити освітлення в населених пунктах, і не лише в Києві, будувати дороги і робити багато іншого. Причому

ключова позиція: не треба питати дозволу з Києва", – сказав він.

За його словами, реформа децентралізації допомагає реалізувати закон про доступність та підвищення якості медичного обслуговування у сільській місцевості (*Прямий (<https://prm.ua/petro-poroshenko-detsentralizatsiya-stala-odniye-yu-z-nayuspishnishi-nayrezultativnishi-reform/>). – 2017. – 4.12*).

Звернення Президента з нагоди 100-річчя від часу проведення першого Курултаю кримськотатарського народу

Шановні співвітчизники!

Сьогодні ми відзначаємо пам'ятну подію – 100-річчя від часу проведення першого Курултаю – національного зібрання кримськотатарського народу.

«У цей день наше політичне життя, яке обірвалось півтора століття тому, знаходить воістину нове народження», – такими історичними словами Муфтії Криму Номан Челебіджіхан у 1917 році відкрив перший Курултай кримськотатарського народу.

За його підсумками було проголошено Кримську Народну Республіку, сформовано Уряд, ухвалено Конституцію, яка відмінила станові привілеї та проголосила основоположні демократичні права і свободи, що полягали передусім у рівноправності усіх мешканців Криму, наданні прав жінкам нарівні з чоловіками.

Знаменним є те, що у церемонії відкриття зібрання взяла участь делегація Української Центральної Ради.

І хоча мрія розбудувати проголошену Республіку була розтоплана більшовиками, які розпочали кривавий терор, перший Курултай став вагомим віхою в історії Криму і всієї України.

Нинішня анексія Криму Росією, що марить імперськими амбіціями, знову принесла на півострів ворожнечу і страх, утиски та репресії проти кримських татар, українців, представників інших національностей – усіх, хто залишається вірними Українській державі.

Україна докладася значних зусиль для відновлення суверенітету і територіальної цілісності, захисту своїх громадян на загарбаних Російською Федерацією територіях. Ми наполегливо діємо політичними методами, передусім на міжнародному рівні, звертаючись до Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного кримінального суду, інших міжнародних та європейських інституцій з метою справедливого покарання агресора.

Розпочато роботу над створенням у Криму національної автономії кримських татар у складі суверенної і незалежної Української держави.

Очікую ближчим часом від робочої групи Конституційної Комісії напрацьованих та узгоджених змін і доповнень до розділу X Конституції України, що мають законодавчо закріпити статус такої автономії, у якій будуть забезпечені рівні права і свободи як кримських татар, так і представників інших етносів, що проживають на півострові. А у подальшому сподіваюся на мудре і зважене рішення народних депутатів України у цьому надзвичайно важливому питанні.

Переконаний, що досвід героїчної боротьби кримськотатарського народу за свої права і свою рідну землю, його висока організованість та єдність з українською нацією у розбудові Української держави стануть переконливими чинниками відновлення державного суверенітету у Криму, успішного розвитку України в сім'ї розвинених, демократичних європейських країн.

Слава Україні! *(Кримська світлиця (<http://svitylsia.crimea.ua/?section=article&articleID=19385>). – 2017. – 8.12).*

Дуже важливо, наскільки наше суспільство усвідомлює необхідність і крайню потребу в тих змінах, які пропонуються. Так у програмі "Подія" Миколи Вересня голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров прокоментував оголошену ним же раніше заяву щодо можливе обговорення Конституційною комісією України статусу курултаю.

"Буквально вчора (30 листопада – "Прямий") ми проводили прес-конференцію,

на якій презентували низку заходів, які будуть відбуватися в Україні буквально з початку наступного тижня. І присвячені сторіччю Курултаю кримськотатарського народу, який відбувся в Бахчисараї 26 листопада за старим чи 9 грудня за новим стилем. І оскільки ми говорили про Курултай, про Меджліс, то я і сказав про те, що в тому тексті, який вже завершила і підготувала робоча підгрупа робочої групи конституційної комісії, ми підготували зміни до розділу 10 Конституції України, яка сьогодні називається ще "Автономна Республіка Крим". І там дійсно в одній зі статей ми фіксуємо, що вищими представницькими органами кримськотатарського народу є Курултай і Меджліс, який ним створюється", – розповів він.

На його переконання, тут дуже важливо, наскільки наше суспільство усвідомлює необхідність і крайню потребу в тих змінах, які пропонуються. "І з травня цього року і буквально до минулого тижня з деякою перервою працювала робоча група над змінами до Конституції. Ми дуже складно до того йшли. Здавалося би, там всього з 134-ї по 139-у, там п'ять статей. Ми ще дві нові додаємо. Тобто сім статей. Але ми дуже узгоджували між собою. Здається, ми напрацювали чудовий текст. Головне, щоб тепер була політична воля. Коли ми розробляти зміни до цього розділу Конституції, ми паралельно вибудовували перелік законів, які мають бути розроблені. І в цьому переліку є закон про Кримську раду, тобто про представницький орган, який буде презентувати територію, про кримський уряд, про вибори в Кримську раду. Зрозуміло, що ці закони мають прийматися Верховною Радою України", – наголосив він.

У проекті змін до 10-го розділу Конституції України Курултай названо вищим представницьким органом кримськотатарського народу.

Як заявляв днями Чубаров, на минулому тижні робоча підгрупа Конституційної комісії вже підготувала цілісний текст змін і доповнень до 10 розділу Конституції України – "Автономна Республіка Крим". Зараз цей текст спрямовують до членів робочої групи – це 25 членів Конституційної комісії і залучені

експерти, в тому числі члени Меджлису кримськотатарського народу (*Прямий* (<https://prm.ua/kurultay-chubarov-rozpoviv-detali-pidgotovki-zmin-rozdilu-10-konstitutsiyi-ukrayini/>). – 2017. – 2.12).

А. Яценюк заявив, що його партія Народний фронт виступає за невідкладне ухвалення закону України про Антикорупційний суд та голосування у Раді за призначення аудитора НАБУ. Про це А. Яценюк написав на своїй сторінці у Facebook.

"З будь-якої кризи треба знаходити вихід. Було ухвалене рішення. Для того, щоб антикорупційна боротьба не перетворювалася на політичну боротьбу і переслідування є єдина формула. Перше – невідкладне ухвалення закону України про Антикорупційний суд. Друге – негайне голосування у Верховній Раді за призначення незалежного і фахового аудитора Національного антикорупційного бюро", – зазначив він.

За його словами, Народний фронт пропонуватиме Роберта Сторча чи інших міжнародно визнаних фахівців.

"Третє – усунення причин корупції, зокрема, невідкладне ухвалення законодавства про приватизацію. Четверте – приведення у відповідність до Конституції України правового положення всіх керівників правоохоронних органів і встановлення парламентського контролю над діяльністю цих органів", – підкреслив А. Яценюк.

Крім того, міністр внутрішніх справ. Аваков підтвердив заяву А. Яценюка та назвав, на його думку, відповідних претендентів на посаду аудитора НАБУ.

"Про реальність. Депутати НФ за якнайшвидше створення антикорупційного суду і вибору авторитетного міжнародно визнаного аудитора НАБУ – на мій погляд когось з трійки – М. Борщ, К. Кастресан або Р. Сторч. Необхідний баланс!", – написав він у Twitter (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/12/6/7164620/>). – 2017. – 6.12).

Верховна Рада проголосувала за відкликання депутатського законопроекту №6011 про

створення Антикорупційного суду. За це проголосували 235 нардепів.

Перед початком голосування спікер парламенту Андрій Парубій звернувся до депутатів з проханням "мобілізуватися" і ухвалити відповідне рішення.

"Відкликання цього закону необхідне, щоб президент міг внести законопроект про Антикорупційні суди. Президент України публічно звернувся до Верховної Ради, щоб парламент прийняв це рішення", – сказав він.

Після голосування Парубій оголосив, що рішення про відкликання депутатського законопроекту схвалене і це "відкриває шлях для внесення президентом відповідного проекту і його розгляду".

Як відомо, 17 жовтня представник президента у Верховній Раді Ірина Луценко заявила, що Порошенко закликає депутатів створити робочу групу з напрацювання законопроекту про створення Антикорупційного суду.

19 жовтня Соболев заявив, що нардепи відкликали свій законопроект про створення в Україні антикорупційного суду, щоб аналогічний документ зміг подати до Верховної Ради президент Петро Порошенко. При цьому він закликав голову держави внести свій законопроект якомога швидше.

Проте Парубій заявив, що новий законопроект про антикорупційний суд можна буде внести в парламент лише після того, як Верховна Рада ухвалить рішення про зняття законопроектів про антикорупційні суди з порядку денного сесії.

Пізніше парламентарі з двох спроб не змогли відкликати законопроект про Антикорупційний суд №6011, внесений групою депутатів.

Читайте також: "Антикорупційний суд: яких маніпуляцій чекати від президента" та "Компроміс або смерть. Чи може влада виконати вимоги протестів" (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/12/21/7166280/>). – 2017. – 21.12).

За оцінками віце-спікера Верховної Ради І. Геращенко, Антикорупційний суд в Україні почне повноцінну роботу в 2019 році. Про це Геращенко розповіла в коментарі "Голосу Америки".

Вона вважає, що 2018 рік стане роком створення суду для винесення вердиктів корупціонерам.

За її словами, вже в січні Рада розгляне в першому читанні новий законопроект про антикорупційний і також про військовий суди.

За підсумками свого візиту до Вашингтона Геращенко розповіла, що американське керівництво стурбоване темпом реформ в Україні. Мова не йде про кадрову політику, західні партнери очікують системної роботи антикорупційних органів.

"Тут не може бути відкату назад. І саботажу", – написала Геращенко у Facebook (*Еспесо* (https://espresso.tv/news/2017/12/14/antikorupciynyy_sud_pochne_pracyuvaty_u_2019_roci_geraschenko). – 2017. – 14.12).

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Н. Холодницький наголосив на необхідності створення антикорупційного суду як запоруки судового розгляду справ Національного антикорупційного бюро України (НАБУ).

"Це (терміни створення) – питання політичне. Як юрист я неодноразово заявляв, що антикорупційний суд потрібен не сьогодні – він потрібен вчора. А вже з 1 січня виявиться, що він потрібен був ще позавчора", – сказав Холодницький в п'ятницю в ефірі телеканалу "112 Україна".

За його словами, антикорупційні органи готові передавати свої справи у антикорупційний суд.

"Але поки його немає, через завантаженість діючих судів, через можливе небажання слухати справу, ми не можемо отримати вироків, обвинувальні чи виправдувальні", – зазначив керівник САП.

Разом із тим, Холодницький підкреслив необхідність зробити всі заходи для отримання судових рішень щодо проваджень, розслідуваних НАБУ.

"Коли буде цей суд – я не можу сказати. Це питання до політиків, які будуть голосувати за закон. Це питання до комісії, яка обиратиме суддів... Мені треба, щоб цей суд просто був,

щоб мені як прокурору було куди йти зі своїми справами", – підсумував він.

За словами керівника САП, процес набору суддів цього суду повинен проходити скрупульозно і відкрито.

"Ті, хто захочуть зайняти посади суддів (антикорупційного суду), і будуть подавати документи, повинні розуміти, що їх чекає важка виснажлива робота і її буде багато", – додав Холодницький (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/POLITICS/antikorupciyniy-sud-potriben-ne-sogodni-vin-potriben-vchora-holodnickiy-263519_.html). – 2017. – 15.12).

Антикорупційний суд має бути інтегрований у судову систему України, крім того, мають бути реформовані українські суди на всіх рівнях. Про це заявив голова Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) Джанні Букіккіо, виступаючи з нагоди початку роботи нового Верховного суду.

"Тепер усі три рівні судової системи працюватимуть на користь громадян України. Венеціанська комісія зробила свій внесок у цей процес реформування... Новий Верховний суд починає працювати, і це буде перший Верховний суд України, який буде чесним", – сказав Букіккіо.

Він наголосив, що судді Верховного суду мають здобути довіру українців, і запевнив, що Венеціанська комісія і Рада Європи надаватимуть підтримку новим українським суддям для досягнення цієї мети.

"Щодо судів, то ми переходимо від старої системи до нової, і цей процес має завершитися. Особливо в тому, що стосується антикорупційного органу, рекомендованого Венеціанською комісією. Цей Антикорупційний суд має бути інтегрований у вашу судову систему", – звернув увагу голова Венеціанської комісії.

Крім того, він наголосив, що реформування лише Верховного суду в Україні недостатньо.

"Громадяни переважно контактуватимуть із судами нижчих інстанцій, і ці суди також необхідно реформувати", – заявив Букіккіо (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/15/7075110/>). – 2017. – 15.12).

Посол Франції Ізабель Дюмон наголошує, що Україні зараз важливо створити Антикорупційний суд, однак ідеться не про те, щоб просто "поставити галочку".

Про це вона розповіла в інтерв'ю "Європейській правді".

"Значення має не саме ухвалення закону про створення суду. Важливим є те, як саме він буде створений, які інструменти отримає, як буде відбиратися його персонал, якими будуть гарантії захисту його незалежності, як буде прописано його взаємодію з іншими антикорупційними органами", – підкреслила посол.

Ізабель Дюмон пояснила, що важливо, аби зі створенням суду система працювала справді ефективно.

"Йдеться не про те, щоб "поставити галочку" і сказати – ось, ми все виконали. А про те, щоб створити реально ефективну систему, яка дозволить Україні вийти з нинішньої ситуації", – пояснила дипломат (*Європейська правда* (<http://www.euointegration.com.ua/news/2017/12/21/7075372/>). – 2017. – 21.12).

Transparency International Україна позитивно оцінює заяву Петро Порошенко про намір внести до Верховної Ради законопроект про Антикорупційний суд. Про це сказано в заяві організації, яку було розміщено у Facebook.

Водночас, там висловили сподівання, «що глава держави, реалізуючи своє право законодавчої ініціативи, врахує всі висновки та рекомендації Венеціанської комісії. Зокрема, щодо порядку відбору та призначення суддів антикорупційних судів, їхньої винагороди, системи самоуправління та можливої відповідальності».

«Ми підтримуємо конструктивні дії, скеровані на завершення формування в Україні антикорупційної інфраструктури. Сподіваємося на практичні кроки з розбудови інституту Антикорупційного суду вже в наступному 2018-ому році», – сказано в заяві.

Transparency International Україна відзначила, що відповідність президентського законопроекту викликам сучасності оцінить окремо – після можливості докладно вивчити

положення документа (*Главком* (<https://glavcom.ua/country/politics/transparency-international-privitala-pragnennya-poroshenkavnesti-zakonoproekt-pro-antikorupciyniy-sud-459670.html>). – 2017. – 16.12).

У законопроекті про антикорупційний суд, який президент Петро Порошенко вніс у Верховну Раду, закладений механізм, що дозволяє відстрочити створення суду до закінчення президентських повноважень, тим часом глава України вже створив повністю підконтрольний собі новий суд, заявив на своїй сторінці у Facebook юрист Андрій Портнов.

"Президент України вніс у парламент законопроект про антикорупційний суд. Закладений у ньому механізм передбачає, що на практиці він буде створюватися вже після закінчення президентських повноважень, а його реальна робота, у кращому випадку почнеться у 2019-му році. Але ніхто не помітив, що цього ж дня президент паралельно, але з набагато більшою швидкістю створив інший антикорупційний суд, до юрисдикції якого тепер входять абсолютно всі ініціативи НАБУ, включаючи запобіжні заходи, обшуки і арешти майна", – написав він.

Наголошується, що було прийнято рішення про ліквідацію Солом'янського суду Києва, до виключної компетенції якого входив розгляд усіх клопотань НАБУ.

"Президент та підконтрольна йому Вища рада правосуддя постановили створити замість нього Солом'янський окружний суд. Іншими словами – просто перейменувати, але вже з правом заново набрати туди тільки тих суддів, яких захоче підконтрольна президенту Вища кваліфікаційна комісія", – зазначив Портнов.

За його словами, президентська команда "так виписала закон, що обрати нового голову суду й взяти його під свій контроль можна прямо негайно, перевівши до нього всього трьох своїх суддів, щоб вони більшістю двох голосів обрали відразу на три роки нового керівника, не чекаючи інших".

Портнов також зазначив, що в законі передбачена низка можливостей не взяти до нового суду тих, "хто погано поведився у старому".

"Таким чином, президент за фактом вже створив повністю підконтрольний собі новий антикорупційний суд, який буде розглядати абсолютно всі клопотання НАБУ", – підсумував юрист (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/POLITICS/poroshenko-vzhe-stvoriv-pidkontrolniy-sobi-antikorupciyniy-sud-portnov-264342_.html)). – 2017. – 23.12).

Для проведення референдумів щодо вступу України до НАТО та ЄС потрібно ухвалити два закони – про місцеві та всеукраїнські референдуми. Про це в коментарі "Прямому" заявив народний депутат від фракції "Народний фронт" Леонід Ємець.

"Питання референдумів є одним з болючих питань минулого парламенту і цього парламенту, тому що той закон, який у нас діє сьогодні не дозволяє повноцінно провести референдум так, щоб бути впевненим в тому, що це волевиявлення громадян України. Більш того, той закон, який діє сьогодні порушує Конституцію України, оскільки скасовує дію місцевих референдумів, які теж передбачені Конституцією і на сьогодні парламент має вирішити два питання: прийняти закон про всеукраїнський референдум і прийняти закон про місцеві референдуми", – наголосив нардеп.

Він спростував можливість проявлення сепаратистських настроїв в разі ухвалення закону про місцеві референдуми.

"Конституція чітко визначає, що питання територіальної цілісності не розглядається на місцевих референдумах. Там визначаються лише питання бути якомусь будівництву чи ні, перейменовувати якусь вулицю чи ні, не більше", – додав Ємець.

Депутат переконаний, що голосування за вступ до НАТО треба виносити на референдум як таке, що є визначальним для України. На його думку більшість українців підтримають вступ до НАТО, оскільки це є один з інструментів національної оборони та нацбезпеки.

На його думку, ухвалення законів щодо референдумів можна провести дуже швидко.

"Є варіант правильний – прийняти одних з цих законів, які зараз зареєстровані або прийняти той який внесе президент як першочерговий. Є

варіант неправильний, але робочий – скасувати той закон про референдум, який є зараз. Тоді ми повернемося до дії старого закону і тоді старого закону про місцевий референдум теж", – наголосив він.

Жодних проблем у підготовці до проведення референдумів Ємець не бачить (*Прямий* (<https://prm.ua/u-narodnomu-fronti-nazvaly-umovy-provedennia-referendumiv-shchodovstupu-do-nato-i-yes/>)). – 2017. – 1.12).

Громадськість закликає конкурсну комісію при Президентові оприлюднити інформацію щодо відбору суддів Конституційного Суду України.

З жовтня відбувається відбір суддів Конституційного Суду України. Президент має призначити двох суддів КСУ. Доукомплектування складу може допомогти Конституційному Суду вийти з кризи, у якій він зараз знаходиться. Адже у 2017 році цей орган ухвалив лише одне рішення.

Відповідно до частини шостої статті 12 Закону України "Про Конституційний Суд України", загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді КСУ становить два місяці. З огляду на момент початку відбору суддів Конституційного Суду за квотою Президента, встановленої в Умовах проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів КСУ, конкурсна комісія має скласти списки кандидатів, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду до 19 грудня 2017 року.

Конкурсна комісія при Президентові України допустила до участі у відборі 15 з 21 кандидата. Рішення досі не оприлюднене, хоча було прийнято ще 22 листопада. Це не дозволяє оцінити підстави відмови шістьом кандидатам в участі у відборі.

Оскільки процедура відбору суддів Конституційного Суду, де факто, складається із формальної оцінки документів, проведення співбесід з кандидатів та проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів, незрозуміло яким чином конкурсна комісія встановлюватиме критерії відповідності кандидатів вимогам на посаду судді КСУ. Це,

зокрема, стосується нових конституційних вимог щодо високих моральних якостей та визнаного рівня компетентності правника.

Відсутність публічності в проведенні відбору, його закритий характер породжує недовіру до процесу та не сприяє відновленні суспільної довіри до Конституційного Суду України. Тому Центр політико-правових реформ та коаліція громадських організацій Реанімаційний пакет реформ закликають конкурсну комісію для здійснення відбору кандидатів на посаду судді КСУ щодо осіб, яких призначає Президент України до 19 грудня оприлюднити:

- список осіб рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду України;
- рішення конкурсної комісії щодо відмови в участі у відборі шістьом кандидатам;
- інформацію, яким чином відбувалася оцінка відповідності кандидатів конституційним вимогами до кандидата на посаду судді КСУ, насамперед щодо високих моральних якостей та визнаного рівня правника (*ЦППР (<http://pravo.org.ua/ua/news/20872532-gromadskist-zaklikae-konkursnu-komisiyu-pri-prezidentovi-oprilyudniti-informatsiyu-schodo-vidboru-suddiv-konstitutsiyogo-sudu-ukrayini>). – 2017. – 18.12*).

17 листопада в Парламенті зареєстровано доопрацьований законопроект #6593 про внесення змін до статті 87 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, який стосується порядку формування та діяльності Громадської ради доброчесності (далі – ГРД). Вже 20 грудня текст документу розгляне Комітет ВРУ з питань запобігання і протидії корупції.

У разі прийняття законопроект #6593 повноваження чинних членів ГРД будуть припинені та фактично ліквідовано участь громадськості у процесах добору та оцінювання суддів, оскільки проект містить низку норм, які ставлять ГРД у залежність від Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС).

Законопроект передбачає, що правила діяльності ГРД буде встановлювати Вища кваліфікаційна комісія суддів України, яка також зможе своїм рішенням розпустити ГРД та виключати її членів.

Автор законопроекту пропонує закрити від суспільства інформацію про недоброчесних суддів та публікувати висновок ГРД лише якщо його підтримає ВККС. Нагадуємо, на конкурс у Верховний Суд відхилено понад 60% негативних висновків. За такого правила, суспільство би ніколи не дізналось про факти недоброчесної поведінки 76 кандидатів, у тому числі 30 переможців конкурсу.

Також законопроект #6593 скасовує можливість членства у ГРД адвокатів, колишніх суддів та осіб, які входять до складу інших громадських рад. Таке правило виключає з числа потенційних членів ГРД професіоналів, чий досвід є необхідним для ефективної та компетентної роботи цього органу.

Відповідно до прикінцевих положень законопроекту, члени ГРД у день набрання чинності законом втрачають свої повноваження, а ВККС оголошує новий добір. Можливість переобрання до складу ГРД заборонена. Закон набирає чинності з моменту його підписання. Це означає, що усі члени чинної ГРД втрачають свої повноваження та позбавляються можливості обиратися до наступного складу. Хочемо нагадати, що саме завдяки висновкам цього складу ГРД участь у конкурсі припинило понад 50 кандидатів, у доброчесності яких були обґрунтовані сумніви. На значній ролі ГРД неодноразово наголошував Президент України. Роль ГРД високо оцінили як національні, так і міжнародні експерти та організації. Очевидно, така позиція чинної ГРД не подобається тим, хто не хоче реального очищення та оновлення судової влади. Тому цей законопроект можна вважати розправою над представниками громадськості, які продемонстрували свою незалежність та ефективність. Імовірно, тим, хто стоїть за цим законопроектом, дуже важливо мати ручну ГРД перед початком нового кваліфікаційного оцінювання та нових конкурсів, зокрема до Антикорупційного суду.

Таким чином, законопроект #6593 розпускає чинний склад ГРД та ставить її у повну залежність від Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Формування справді представницького громадського органу з огляду на вимоги та заборони щодо членства стає

неможливим, а ГРД фактично втрачає будь-яку можливість вплинути на процес відбору суддів, оскільки її висновки можуть взагалі не братися до уваги Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

На наше переконання, чинні члени Громадської ради доброчесності мають здійснювати свої повноваження до закінчення строку їх обрання, а роль Громадської ради доброчесності в доборі має бути посилена, а не зменшена.

Ми розцінюємо законопроект #6593 як спробу нівелювати участь незалежної громадськості в оцінці доброчесності суддів і повністю вивести цей процес з-під громадського контролю.

У зв'язку з цим закликаємо Комітет ВРУ з питань запобігання та протидії корупції рекомендувати не включати до порядку денного Верховної Ради законопроект #6593, який нівелює участь громадськості в процесі відбору та оцінювання суддів.

Судова група РПП

Центр демократії та верховенства права

Фундація DEJURE

Transparency International Україна

Центр політико-правових реформ

Автомайдан (*ЦППР (<http://pravo.org.ua/news/20872542-gromadski-organizatsiyi-zaklikayut-vidhiliti-zakonoproekt,-yakiy-nivelyue-rol-gromadskosti-v-protsesi-vidboru-ta-otsinyuvannya-suddiv>). – 2017. – 20.12).*

Багато недоброчесних суддів обіймають у новому Верховному суді адміністративні посади. Про це в ефірі Громадське.Реформа заявила співкоординаторка Громадської ради доброчесності Галина Чижик.

«Наприклад, заступник голови Богдан Львов. Отримав навіть не один, а три висновки Громадської ради доброчесності. Хто такий Богдан Львов? Це колишній голова Вищого господарського суду України. Він, крім того, що став заступником голови Верховного суду, ще й очолив Вищий касаційний господарський суд у складі Верховного суду. За його кандидатуру на цю посаду проголосували 27 із 29 суддів новообраного Верховного суду», – заявила вона.

Чижик розповіла, що Львов фігурує у двох кримінальних провадженнях, і в одному з них – у справі, яку Генеральна прокуратура вже передала до суду.

«Справа стосовно Павла Гречківського, чинного члена Вищої ради правосуддя. Це нібито йому(Львову) Гречківський мав дати хабар за вирішення справи Вищим господарським судом. Богдан Львов не дотримувався принципу незалежності суддів, оскільки двічі отримував нагородну зброю, одного разу від міністра внутрішніх справ Арсена Авакова. Хоча норми суддівської етики та закон забороняють суддям отримувати подібні нагороди», – розповіла вона.

Недоброчесним Чижик також назвала Михайла Смаковича, який став головою Адміністративного касаційного суду. За її словами, він покривав суддів Майдану.

«На співбесіді у комісії суддів України, коли він відповідав, чому поновив 5 суддів, він говорив: Так, ці судді виносили рішення проти майданівців, але ці майданівці не сильно постраждали під час протестних акцій, там одне ребро зламане було, тому суддя, який їх засудив, не має бути звільнений», – сказала Чижик.

Вона додала, що головою Касаційного кримінального суду став Станіслав Кравченко, який збрехав у декларації. Крім того, він з суддею Сергієм Слимко у 2003 році відпустив Олексія Пукача, якого підозрювали у вбивстві журналіста Георгія Гонгадзе (*Громадське (<https://hromadske.ua/posts/nedobrochesni-suddi-ocholyly-verkhovnyi-sud-spivkoordinatorka-hromadskoi-rady-dobrochesnosti>). – 2017. – 18.12).*

Оновлення Верховного суду не відбулося. До його складу увійшли вигідні президенту Петру Порошенку люди та колишні скандальні працівники Феміди. Про це сказав народний депутат Сергій Власенко в ефірі одного з телеканалів.

"Ніякого нового Верховного суду у нас нема. Чесного і прозорого конкурсу не відбулося. До Верховного суду потрапила велика кількість одіозних суддів. Потрапили люди, яких особисто

відбирали в Адміністрації президента, які дивним чином пов'язані з заступником голови АП Олексієм Філатовим. Це все говорить про те, що всі перетворення робляться з метою відволікти людей від нагальних потреб і дати їм надію, яка не справдиться", – сказав Власенко.

Він наголосив, що всі розмови про оновлення Верховного суду – "це звичайна піар-акція в стилі Петра Олексійовича" (*Gazeta.ua* (https://gazeta.ua/articles/politics/_u-novij-verhovnij-sud-uvijshli-odiozni-suddi-ta-stavleniki-poroshenka/809650) – 2017. – 16.12).

Оприлюднена деякими обласними інтернет-ресурсами новина про те, що на Закарпатті будуть ліквідовані деякі районні ради та адміністрації, а на їх місці створять повіти, не відповідає дійсності. Таку інформацію начебто озвучив на 2-му Всеукраїнському форумі об'єднаних громад «один із народних депутатів від Закарпаття», котрий не назвав свого прізвища.

– Адміністративно-територіальний устрій України прописаний у Конституції, – наголошує Геннадій Москаль. – Стаття 133 Конституції України вказує, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Стаття 140 гласить, що органами місцевого самоврядування, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. А стаття 118 прямо вказує, що виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації.

Змінити прописану у Конституції України систему адміністративно-територіального устрою та порядок здійснення державної влади можна тільки зі змінами в Конституції. Однак жодного законопроекту про зміни до Конституції України щодо системи адміністративно-територіального устрою у Верховній Раді не зареєстровано. Тому прошу ЗМІ не поширювати різні некомпетентні заяви, тим більше зроблені від анонімних осіб (*Uzhgorod.net.ua* (<http://uzhgorod.net.ua/news/118748>). – 2017. – 14.12).

Негативне ставлення до судової реформи пов'язано з тим, що громадяни не бачать її результатів. Ставлення до судової реформи є переважно негативним – про це свідчить соціопитування Центру Разумкова.

Ставлення до судової реформи є переважно негативним – позитивно до неї ставляться лише 12,6% опитаних, а негативно – 49,1%. Негативна налаштованість характерна і стосовно всіх інших реформ (земельної, медичної, пенсійної, освітньої) Негативне ставлення до судової реформи характерне не лише для тих, хто відносно добре знає про неї, але навіть для тих, хто про неї нічого не чув – серед перших, відповідно, 21,1% і 60,3%, а серед других – відповідно, 6,5% і 39,2%, що свідчить про негативну налаштованість проти реформ загалом, упередженість проти них.

Негативне ставлення до судової реформи також пов'язано з тим, що громадяни не бачать її результатів. Так, лише 7,2% опитаних вважають, що сьогодні суди в Україні є самостійними, а судді – незалежними, тоді як протилежної точки зору дотримуються 78,1% опитаних. Навіть серед тих респондентів, які позитивно ставляться до судової реформи, лише 20% вважають, що суди в Україні сьогодні є самостійними, а судді – незалежними, а 62,7% не згодні з цим.

Репрезентативне опитування громадян України здійснювалося 6-11 жовтня 2017р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Опитування проведено у рамках проекту «Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України». Проект виконано за підтримки Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва та Проекту Ради Європи «Підтримка впровадження судової реформи в Україні» (*Главком* (<https://glavcom.ua/news/gromadyani-perevazhno-negativno-stavlyatsya-do-sudovoji-reformi-460610.html>). – 2017. – 20.12).

Учасники Групи "Першого грудня" опублікували на своєму сайті заклик до президента Петра Порошенка проголосити 2018-й Роком утвердження державної мови.

"Невдовзі, у 2019 році, виповниться 30 років із часу прийняття Закону, згідно з яким, українській мові надано статус державної. Відповідний їй статус закріплено і в чинній Конституції України. Але правові норми потребують постійного наповнення їх реальним змістом, дієвого підживлення на практичному рівні. Про це доводиться нагадувати, оскільки мовна політика в Україні часів державної незалежності не завжди була послідовною, підпорядкованою стратегічній меті – зробити Україну консолідованішою і сильнішою", – йдеться у повідомленні.

Автори звернення вважають, що утвердження української мови як державної – важливий чинник національної єдності та безпеки, розвитку нації.

"Заходи, яких вживає держава, дають підстави вірити, що й Ви поділяєте саме такий підхід, – пишуть далі. – Саме тому звертаємося до Вас із пропозицією підтримати ініціативу видатних вчених та діячів культури України, народних депутатів стосовно оголошення 2018 року Роком утвердження державної мови. Це не має бути кампанія, що триватиме 365 днів. Це має бути процес наповнення мовної політики реальною конкретикою у відповідності з комплексом заходів, передбачених відповідним Указом Президента. Сподіваємося бути почутими" (*Gazeta.ua* (https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_grupa-pershogo-grudnya-zaklikaye-poroshenka-progolositi-2018j-rokom-utverdzhennya-derzhavnoyi-movi/809746). – 2017. – 15.12).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

А. Маляр, кандидат юридичних наук, експерт-кримінолог

Імпічмент: як маніпулюють думкою суспільства

Українці неодноразово гостро ставили питання імпічменту своїх президентів. Але жодного разу цю процедуру не було реалізовано.

Щойно в українському суспільстві починається обговорення імпічменту президента, воно завершується на тому, що в нас немає закону про імпічмент. Тобто інститут імпічменту Конституцією передбачений, але як його реалізувати – ніхто не знає.

Варто зазначити, що відсутність спеціального закону не зупиняла Верховну Раду, якщо була політична воля.

Приміром, коли у 2016 році достроково припиняли депутатські повноваження Миколи Томенка і Єгора Фірсова. Тоді обійшлися без прописаної законом процедури та керувалися безпосередньо статтею 81 Конституції. Хоча у самій статті йдеться про застосування спеціального закону.

Але щодо ситуації з імпічментом справа навіть не в цьому.

Процедура імпічменту врегульована законом

У нас є закон, який врегульовує процедуру імпічменту. Це закон "Про регламент Верховної Ради".

Глава 30 зазначеного закону має красномовну назву "Порядок дострокового припинення повноважень президента України у зв'язку з неспроможністю виконання ним своїх повноважень за станом здоров'я, а також у разі усунення президента України з посади в порядку імпічменту".

У зазначеній главі детально прописано процедуру імпічменту на виконання відповідної норми Конституції, а саме:

- підстави та порядок ініціювання імпічменту;
- порядок утворення спеціальної тимчасової слідчої комісії;
- порядок обрання спеціального прокурора та спеціальних слідчих;
- порядок діяльності та повноваження спеціальної тимчасової слідчої комісії;
- порядок ухвалення рішення про звинувачення президента України тощо.

Тобто процедура імпічменту врегульована українським законодавством достатньою і належною мірою для того, щоб це реалізувати.

Громадяни, які вимагають від ВРУ ухвалення закону про імпічмент, звісно, мають право на власну думку та мирний протест. Але подібна постановка питання вводить суспільство в оману. Бо з такої вимоги витікає, ніби відсутність закону про імпічмент унеможлиблює його. Але це не так.

Потрібно змістити акценти

Суспільна дискусія мусить зводитися не до того, чи є в Україні законодавство для реалізації імпічменту – бо воно є, а до того, які існують станом на зараз підстави для імпічменту.

Відповідно до статті 111 Конституції президент може бути усунений з посади в порядку імпічменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Ключовим тут є слово "злочин".

Тобто, щоб ініціатива імпічменту не ставала передвиборчим популізмом, парламентарі повинні бути впевненими в тому, що президент вчинив злочин.

Але розслідувати його будуть не правоохоронні органи чи суд, а тимчасова слідча комісія ВРУ. Тому не треба плутати імпічмент з притягненням до кримінальної відповідальності.

Конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення президента України з посади в порядку імпічменту здійснюється без відкриття кримінального провадження проти нього.

Як зазначив у своєму рішенні Конституційний суд України у справі щодо недоторканості та імпічменту президента України, "президент України на час виконання повноважень не несе кримінальної відповідальності, проти нього не може бути порушено кримінальну справу".

Що насправді унеможлиблює імпічмент

Для ухвалення рішення Верховної Ради про імпічмент необхідно три умови:

1) три чверті голосів від конституційного складу ВРУ;

2) висновок Конституційного суду щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент;

3) висновку Верховного Суду про те, що діяння, у яких звинувачується президент, містять ознаки державної зради або іншого злочину.

Тож процедура імпічменту складна і потребує консолідації парламенту, Конституційного і Верховного судів. Реалізацію імпічменту унеможлиблює встановлена Конституцією процедура, а не відсутність закону про імпічмент.

Закон про імпічмент зміцнить позицію президента

Якщо на меті протестів – не політична вистава, а ефективні зміни до законодавства про імпічмент, тоді потрібно вимагати внесення змін до Конституції, які б спростили цю процедуру, тобто зробили її можливою для реалізації.

Ухвалення закону про імпічмент лише закріпить де-факто нереальну для виконання процедуру імпічменту та зміцнить позиції президента.

Не тільки нинішнього президента, а всіх, хто буде обраний та здійснюватиме президентські повноваження в межах цієї Конституції.

Адже формально інститут імпічменту буде закріплений у законодавстві – у Конституції та спеціальному законі, але реалізувати його на практиці шансів не буде. Бо назбирати близько 340 голосів у парламенті та об'єднати проти президента Конституційний і Верховний суди не змогли навіть щодо Януковича, чиї злочини були очевидними.

Тож за умов збереження чинного порядку імпічменту президент може спати спокійно. Реалізувати наявний порядок імпічменту не є можливим (*Українська правда (<http://www.pravda.com.ua/columns/2017/12/18/7165906/>). – 2017. – 18.12*).

Куйбіда Р., заступник голови правління Центру політико-правових реформ, член Громадської ради доброчесності

Чого очікувати від нового Верховного Суду?

15 грудня цього року почав здійснювати правосуддя новий Верховний Суд.

Як відомо, у 2016 році змінами до Конституції було запущено судову реформу, яка дала можливість започаткувати реорганізацію судової системи. Зокрема, замість трьох вищих судів і Верховного Суду України створено новий Верховний Суд.

Відбір суддів через конкурс тривав майже рік, і ось президент призначив 113 осіб на посади суддів нового Верховного Суду. Наскільки був чесним конкурс і як його змогли пройти 25 кандидатів з негативними висновками від Громадської ради доброчесності – це предмет окремого дослідження.

Натомість ми вирішили з'ясувати очікування правників від нової інституції.

З 28 листопада по 3 грудня було проведено онлайн-анкетування серед юристів, аби з'ясувати, чи є в правничій спільноті довіра до цього Суду і які очікування від нього. Наскільки він зможе протистояти політичному впливу з боку влади, якою мірою буде некорумпованим?

Всього в опитуванні взяли участь 340 правників, з яких 36 суддів. Звернемо увагу, що цифри не відображають настрої всього суспільства – зазвичай суспільство набагато критичніше оцінює судову владу і реформи, ніж професійне середовище.

Чи є довіра?

Повністю або здебільшого довіряють новому Верховному Суду 41% опитаних правників, 39% довіряють лише окремим суддям, 9% не довіряють повністю. На фоні загальної недовіри до судів це – непоганий показник, але, на жаль, до початку діяльності цього Суду баланс довіри-недовіри все-таки складається не на користь нового Верховного Суду.

Водночас серед опитаних суддів рівень довіри вищий – майже дві третини довіряють повністю або переважно, і одна третина довіряють лише окремим суддям.

45% опитаних юристів вірять у те, що судді нового Верховного Суду будуть доброчесними (зокрема, некорумпованими), і майже стільки ж (42%) – не вірять у це. Водночас судді готові більше вірити своїм колегам у цьому аспекті. Ймовірно, висока зарплата в новому суді і пильна увага суспільства додають більше впевненості оптимістам.

Найгірші результати стосуються питання про спроможність нового Верховного Суду протистояти політичним впливам.

Аж 57% опитаних правників не вірять, що він зможе продемонструвати стійкість від таких впливів. Лише 34% демонструють оптимізм у цьому питанні. Серед опитаних суддів також більше тих, хто не вірить у здатність нового Верховного Суду протидіяти впливам політиків, ніж тих, то вірять.

Виглядає, що Вища кваліфікаційна комісія суддів і Вища рада правосуддя не змогли забезпечити впевненість у чесності результатів конкурсу та відсутності політичних впливів на них. На жаль, це створило досить крихкий фундамент для початку діяльності нового Верховного Суду.

Однак доброю новиною є те, що 55% опитаних правників усе-таки вірять, що новий Верховний Суд зможе позитивно вплинути на підвищення довіри громадян та бізнесу до української системи правосуддя. І 33% не вірять у це.

Вочевидь, це пов'язано з очікуваннями. Верховний Суд повинен буде вживати дієвих заходів, щоб виправдати проведення реорганізації судів найвищого рівня.

На які новації очікує правниче середовище?

Респонденти поділилися своїми очікуваннями від діяльності нового Верховного Суду. Передусім від ВС юристи очікують запровадження таких новацій:

– створення електронної бази позицій Верховного Суду зі зручною системою пошуку;

- нова добре структурована форма судового рішення і легка для розуміння мова;
- онлайн-трансляція всіх відкритих судових засідань;
- повноцінна комунікація зі сторонами через інтернет (електронний суд);
- регулярні публічні звіти перед суспільством;
- регулярне опитування громадської та експертної думки і реагування на неї;
- проведення прес-конференцій після кожного важливого рішення.

Результати дослідження також показали: опитані судді більше схиляються до того, що Верховному Суду треба організувати в себе як екскурсії, так і лекції.

Крім цього, кожне важливе рішення має супроводжуватися прес-конференцією, де журналісти зможуть поставити ті запитання, які насправді хвилюють громадськість.

Зокрема, прес-конференції – це відповідь на питання, як можна пояснити суспільству, чому суд ухвалив саме таку постанову, а не іншу. Це важливо, адже окремі респонденти пропонували такий варіант новацій, як "має бути чітко і безсумнівно зрозуміло ЧОМУ суд вирішив SAME TAK".

Якими мають бути нові стандарти поведінки судді?

Більше половини правників упевнені в тому, що судді нового Верховного Суду мають запровадити передусім такі нові стандарти поведінки, як:

- по-перше, негайне оприлюднення фактів втручання збоку політиків і публічних службовців, інших осіб у діяльність Верховного Суду;
- по-друге, у разі обґрунтованих публічних звинувачень у нечесній поведінці – звільнення судді з власної ініціативи.

Крім того, опитані респонденти, за винятком суддів, на третє місце поставили вимогу не приватизувати житло, виділене як службове.

Водночас судді вважають важливішим, щоб судді нового Верховного Суду вели публічні комунікації (персональні блоги, виступи на радіо і телебаченні, інтерв'ю тощо), а також

відмовилися від автопарку зі службовими авто для кожного судді.

Не виключено, якби опитувальник передбачав заборону судді відвідувати Адміністрацію президента, цей пункт також би набрав найбільшу кількість голосів.

Хто мав би очолити новий Верховний Суд?

41% опитаних правників переконані, що очільниками нового ВС мали бути судді нового Верховного Суду, які перед призначенням працювали на науковій чи адвокатській ниві.

На протигагу їм, 15% воліють бачити очільниками Суду попередніх суддів Верховного Суду України чи суддів вищих спеціалізованих судів, і лише 12% впевнені, що очолювати його мають судді-вихідці з місцевих чи апеляційних судів.

Дослідження показує, що самі судді схильні більше вірити своїм суддям-колегам у питанні очолення Суду, аніж науковцям чи адвокатам.

68% респондентів схиляються до того, що репутація всіх очільників нового Верховного Суду і касаційних судів у його складі не повинна бути заплямованою, зокрема має бути відсутнім негативний висновок Громадської ради доброчесності щодо їх кандидатур.

Водночас опитані судді відводять першості попередній суддівській досвід, а бездоганна репутація і відсутність негативних висновків ГРД – на п'ятому місці (останнє обрав лише кожен четвертий суддя).

Таким чином, у випадку обрання головою нового Верховного Суду Валентини Данішевської, думка більшості опитаних правників врахована: вона – "виходець" з недержавного сектору і має бездоганну репутацію.

Водночас її заступником та головами чотирьох касаційних судів у складі нового Верховного Суду стали виключно попередні очільники вищих спеціалізованих судів: усі, крім одного, попередньо отримали висновок від ГРД про невідповідність критеріям доброчесності та професійної етики.

На жаль, це може утвердити в думці, що очільників вищих судів навмисне "проводили" через конкурс, десь змінюючи заздалегідь

визначені правила конкурсу, десь ігноруючи факти, наведені у висновках від ГРД, щоб вони стали головами касаційних судів у складі нового Верховного Суду.

Не виключено, що якби опитування проводилося після, а не до обрання очільників касаційних судів, результати могли би бути більш песимістичними.

Опитування показало, що на початку діяльності нового Верховного Суду правники мають досить високі очікування від нього, попри те, що більшість не вірить у його спроможність протистояти політичним впливам, і багато

висловлюють сумнів у здатності суддів бути добросовісними.

Чи зможуть судді Верховного Суду зламати суспільні стереотипи про суддів як прислужників у політичній чи економічній еліті, чи навпаки змарнують очікування щодо нових стандартів поведінки, – покаже час.

Усе-таки хочеться бути оптимістами і вірити, що новий Верховний Суд не лише не розгубить той кредит довіри, а й примножить його (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/columns/2017/12/12/7165253/>). – 2017. – 12.12).

Галабала М., кандидат юридичних наук, експерт судової групи Реанімаційного пакета реформ

Верховний суд. Очікування

*Що нас змушує довіряти нашим суддям?
Їхня незалежність на посаді та спосіб призначення.*

*Джон Маршалл,
голова Верховного суду США у 1801–1835 рр.*

У судовій системі України посади голови суду та його заступників називаються адміністративними, а не керівними.

Пояснюється це тим, що при здійсненні правосуддя суддя є незалежним і повинен керуватися лише верховенством права. Отже, жоден голова суду не може давати йому вказівок, як вирішувати судові спори. На голів суду в першу чергу покладаються адміністративні функції, спрямовані на належну організацію роботи суду як державної установи.

Разом із тим, донині доволі поширеною є неформальна практика, коли голова суду виступає своєрідним комунікатором між суддями та іншими органами державної влади. Він доводить до відома суддів побажання сильних світу цього. Тому високопосадовці часто переймаються призначенням на адміністративні посади лояльних суддів, адже позапроцесуальне спілкування з суддями, на жаль, залишається нормою.

Те, що адміністративні посади були завжди ласим шматком, свідчить щонайменше таке.

2007 року Конституційний суд України встановив, що припис Закону "Про судоустрій України" 2002 року, який унормовував порядок призначення та звільнення президентом України голів судів та їхніх заступників, був неконституційним. Відтоді Вища рада юстиції, Рада суддів України, з'їзди суддів три роки призначали та звільняли голів в умовах правового вакууму, бо парламент не міг урегулювати законом це питання. Така невизначеність тривала аж допоки 2010 року, відповідно до "судової реформи ім. Андрія Портнова", функція призначення на адміністративні посади була закріплена за підконтрольною Вікторіві Януковичу Вищою радою юстиції. Це при тому, що згідно з "Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів" 2006 року було вирішено запровадити порядок, за яким адміністративні посади в судах обійматимуть судді, призначені органами

суддівського самоврядування. З 2015 року обрання на адміністративні посади почало здійснюватися зборами суддів.

Верховний суд є найвищим судом у системі судоустрою України. Його голову обирає (та й раніше обирав) Пленум Верховного суду. Голова ВС: представляє суд у зносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями; визначає адміністративні повноваження заступника голови; скликає пленум; виносить на розгляд пленуму питання та головує на його засіданнях; контролює ефективність діяльності апарату ВС; погоджує призначення на посаду керівника апарату суду; інформує пленум про діяльність Верховного суду. Тобто повноваження очільника ВС, як і інших судів, є доволі обмеженими. Разом із тим, не варто недооцінювати значимість посади голови ВС навіть із погляду її символізму, бажання інших суддів наслідувати поведінку особи, яка її обіймає.

10 листопада 2017 року президент України призначив 111 суддів нового Верховного суду. Через двадцять днів відбулося перше установче засідання його пленуму, на якому головою ВС було обрано Валентину Данішевську, заступником голови – Богдана Львова, а секретарем пленуму – Дмитра Луспеніка.

В.Данішевська народилася в Запоріжжі. 1983 року отримала диплом юриста в Одеському державному університеті ім. І.І.Мечникова. Понад десять років працювала в системі арбітражних (згодом господарських) судів суддею. 2002 року за результатами конкурсу очолила Центр комерційного права. Центр розпочав свою роботу спочатку як один із проектів Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), а з 2003 року – як українська громадська організація. Юридичній громадськості Валентина Данішевська відома насамперед як фахівець з правових реформ у сфері господарського та корпоративного права, банкрутства. Важливим є те, що вона останні п'ятнадцять років не була частиною суддівської системи. За відгуками близьких

знайомих є людиною ліберальних поглядів на правове регулювання економіки. В ухваленні рішень характеризується як обережна. Під час конкурсу на посаду судді В.Данішевська посіла дванадцять місце в рейтингу серед сімдесяти одного кандидата на посаду судді Касаційного господарського суду у складі Верховного суду.

Заступник голови ВС Богдан Львов також родом із Запоріжжя. 1989 року він завершив юридичну освіту у військовому Червонопрапорному інституті Міністерства оборони СРСР. З 1998-го Б.Львов працює суддею. Три роки тому його було обрано головою Вищого господарського суду України.

Богдан Львов перебуває у дружніх стосунках з чинним головою Вищої ради правосуддя Ігорем Бенедисюком. Вони разом навчалися у Військовому інституті Міністерства оборони СРСР, працювали судьями в системі господарського судочинства. Також їх поєднує спільна дружба з заступником голови адміністрації президента, відповідальним за судову реформу, Олексієм Філатовим. Першоосновою близьких стосунків Львова і Бенедисюка з Філатовим стала їхня багаторічна співпраця як фахівців у сфері інтелектуальної власності.

Протягом багатьох років Ігор Бенедисюк і Богдан Львов були судьями однієї палати Вищого господарського суду, що спеціалізувалася на розгляді спорів у сфері інтелектуальної власності. Олексій Філатов до призначення його на державну службу був партнером юридичної фірми; ключовою його спеціалізацією було представництво інтересів клієнтів у судах у справах щодо інтелектуальної власності. О.Філатов неодноразово був учасником судових спорів, які розглядалися судьями І.Бенедисюком і Б.Львовим. Часто вони пересікалися і на науково-практичних заходах, присвячених інтелектуальній власності. Принагідно нагадаю, що

І.Бенедисюка було призначено до Вищої ради правосуддя за квотою президента і обрано головою ВРП тоді, коли О.Філатов уже обіймав посаду заступника голови АП.

Напередодні проведення Пленуму Верховного суду прізвище Богдана Львова

фігурувало серед претендентів на посаду голови ВС. Проте в бюлетені для голосування 30 листопада його прізвища не виявилось. Можливо, вплинула інформаційна хвиля, піднята в соціальних мережах у зв'язку з негативним висновком Громадської ради доброчесності, який було ухвалено ще під час проведення добору кандидатів до нового ВС. Тоді Громадська рада доброчесності запідозрила Б.Львова у втручанні в автоматизовану систему розподілу справ Вищого господарського суду, невідповідності його витрат доходам тощо.

Хоча на пленумі Богдана Львова й не обирали головою Верховного суду, зате його обрали заступником Валентини Данішевської. Через це виникають побоювання, що, по-перше, Данішевську намагатимуться зробити весільним генералом, а по-друге, що Львов виконуватиме функцію комунікатора між адміністрацією президента і суддями Верховного суду.

На цьому історія з розподілом адміністративних посад у Верховному суді не завершилася. На даний момент

ВС складається з чотирьох касаційних судів: Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду і Касаційного цивільного суду. Голову кожного касаційного суду обиратимуть таємним голосуванням збори суддів відповідного касаційного суду з числа суддів цього суду. Тобто незабаром ми ще станемо свідками епопеї обрання голів та заступників голів чотирьох касаційних судів. Ці посади також є доволі значимими.

Повторюся, що не варто переоцінювати й демонізувати вплив керівництва судів на самих суддів. Адже саме суддя в Україні наділений максимальними законодавчими гарантіями, які надають йому право і можливість ефективно опиратися будь-якому незаконному впливу з боку як голови суду, так і заступника. І саме за суддями буде останнє слово – стане новий Верховний суд #перемогою чи #зрадою.

Новообрані судді найвищого суду мають пам'ятати, що рабів до раю не пускають (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/internal/verhovniy-sud-ochikuvannya-262084_.html). – 2017. – 1.12).

Мусіяка В., професор, бывший заместитель председателя Верховной Рады Украины

Суд и Конституция

(Интерв'ю)

Виталий Портников: Что происходит с Конституционным судом, одной из самых важных для Украины институций?.....

...Мало кто знает, что Украина – это страна с фактически не работающим уже больше года Конституционным судом.

Виктор Мусіяка: Если вы помните, с его деятельностью были тесно связаны события 2010 года: приняли решение о неконституционности закона, которым были внесены изменения в Конституцию. По существу, он признал неконституционной Конституцию в той редакции, которая существовала уже пять лет. Это дало повод Януковичу, по существу, узурпировать власть.

Когда в 2014 году произошли известные события, Верховная Рада приняла решение: отозвать четырех судей Конституционного суда в связи с нарушениями ими присяги, и их отозвали. Остальные, которые принимали это решение в 2010 году, сидели и ждали, боялись, что начнутся процессы. Было возбуждено уголовное дело. В связи с этими событиями даже бывшего министра юстиции Лавриновича начали привлекать к ответственности за то, что он опубликовал текст Конституции 1996 года, то есть первоизданный ее текст. После этого Конституционный суд стал очень покладистым. Во-первых, он вынес одно решение, связанное с внесением изменений в Конституцию по

поводу децентрализации, хотя там целый ряд положений – неконституционные.

31 августа была стрельба, взрывали гранаты, четыре человека погибли под Верховной Радой. Потом был закон о внесении изменений относительно правосудия, и он тоже дал позитивный ответ. Но он еще принял очень резонансное решение о том, как считать следующую очередную сессию. Как правило, всегда исходили из того, что это – следующая за той, на которой было принято решение одобрить изменения в Конституцию, а на следующей надо принимать окончательно. Они сказали: следующая очередная – это любая очередная сессия в любой момент – через год или два.

Почему это было сделано? Потому что известные минские договоренности предусматривают некоторые политические обязательства со стороны Украины: децентрализация, внесение изменений в Конституцию. Поскольку этого не произошло на очередной следующей сессии (это даже не выносили на голосование), они взяли и приняли такое решение, что в любой момент, когда сложится политическая либо иная ситуация, позволяющая принять окончательное решение, тогда можно голосовать.

Поэтому, когда были внесены изменения в Конституцию по поводу правосудия, Конституционный суд был выведен из системы правосудия, то есть он стал особым, отдельным судом, у которого есть свои полномочия, и в прошлом году (еще не было нового закона о Конституционном суде) оказалось, что он не в состоянии работать, хотя 13 судей до сегодняшнего дня есть, а суд является уполномоченным, когда принимают участие 12 судей. Потом еще судьи тоже получили карт-бланш после изменения Конституции (те, которые принимали решение в 2010 году: они избираются на 9 лет).

Они чувствуют, что могут удовлетворять какие-то свои амбиции. Вот они дважды пытались избрать председателя суда. Не получилось. Уже вошел в действие закон о Конституционном суде, а они не могут начать работу, потому что там, по существу,

вопреки Конституции предусмотрено, что Конституционный суд работает в соответствии с Конституцией и регламентом, который он сам принимает. Они не могут утвердить регламент, по которым создаются сенаты, части Конституционного суда, которые должны рассматривать те же вопросы, связанные с конституционными жалобами.

Это у нас появился новый институт: гражданин может подавать жалобу в Конституционный суд на решение суда, когда он считает, что закон, который был применен при этом, является неконституционным. Они абсолютно застряли и вот теперь ждут момента, когда президент назначит еще двух судей, и двух должна назначить Верховная Рада (одного уже назначили). Должны назначить в начале декабря: там есть определенные сроки проведения конкурса.

Между нами говоря, там такой бардак в организации этого конкурса... Вообще-то никакого конкурса нет, потому что президент, по существу, один создал конкурсную комиссию, а Верховная Рада – это комитет по правовой политике конкурсной комиссии.

В законе записана интересная вещь: на две должности судей должно быть не менее шести претендентов. Какой же это конкурс? Это сделано для того, чтобы президент мог выбрать двух наиболее подходящих, лояльных.

Виталий Портников: А почему вы удивляетесь тому, что президент по своей квоте собирается избирать судей, с которыми он готов сотрудничать? В этом есть логика.

Виктор Мусияка: Тогда не надо изображать конкурс. Конкурс фактически осуществляет президент. Там есть очень интересные данные, которые должны учитываться: кандидат на должность судьи Конституционного суда должен быть человеком с высокими моральными качествами, он должен иметь высокий уровень профессионального доверия, признания. Кто это определяет? Хорошо, к человеку нет претензий, его более-менее знают в правовой и политической среде. А профессиональный уровень? Тут, наверное, должны быть какие-то критерии. Ничего этого нет ни в той части в Конституции, которая касается организации

деятельности Конституционного суда, ни в законе.

На этом фоне, я думаю, до середины декабря будет осуществлено окончательное комплектование Конституционного суда. Там будет 18 судей, и, я думаю, тогда они изберут председателя и заместителя. Скорее всего, утвердят регламент. У них лежат десятки конституционных жалоб. Конституция ведь говорит: нормы Конституции имеют прямое действие. Введите норму Конституции и прямо ее применяйте, если у вас в самом законе нет механизма, как это делать.

Виталий Портников: Как вообще получилось, что Конституционный суд, который принял заведомо антиконституционное решение по восстановлению Конституции 2010 года, смог полностью сохраниться во время событий 2014-го?

Виктор Мусияка: Вроде бы у нас все началось так: Верховная Рада принимает законы, вносит туда революционный пакет реформ. Их качество никто не проверяет, потому что это акт гражданского общества, он идет от представителей, они все голосуют. А потом все встало на свои места. Вначале был какой-то страх, опасения, потому что неизвестно, какие могут быть реакции гражданского общества. А потом оказывается, что у гражданского общества нет никаких инструментов воздействия на власть, кроме выборов – ожидать следующих или устраивать Майдан.

Виталий Портников: Выборы – хороший инструмент воздействия, люди в парламенте должны бояться выборов.

Виктор Мусияка: До сегодняшнего дня работает Центральная избирательная комиссия, которая организует эти выборы, и там примерно у 13 из 15 человек уже пять лет, как кончились полномочия. Вместо того, чтобы заменить их, у нас до сих пор идет торговля, кого туда назначить. Может наступить момент, когда все будет поставлено под сомнение – скажем, выборы любого органа. Если орган, который организует выборы, фактически нелегитимный, в данном случае есть легитимные лица? До сих пор происходят эти

вещи, потому что нет ответственности, они делают, что хотят, и знают, что за это ничего не будет. Приняли последний закон, которым разрешили президенту назначать глав районных администраций без конкурса.

Виталий Портников: Это то, чего вы хотели. Больше не надо изображать конкурс, там такой же конкурс, как и в Конституционный суд.

Виктор Мусияка: Законом установлено, что конкурс проводит специальная комиссия, которая создается Кабинетом министров. Это все государственная исполнительная власть. Она подбирает эти кадры, Конституцией установлено в отношении тех же глав районных и областных администраций, что представление президенту на назначение дает Кабинет министров. А тут вообще ничего не надо, никаких отборов, никаких представлений Кабмина, президент просто может назначать. Это тоже ведь все в совершенно неконституционном контексте. И это опять может привести к непредсказуемым последствиям.

Виталий Портников: Давайте вернемся к Конституционному суду. Все же, когда завершится весь этот процесс, как вы считаете, этот суд будет независимым, или, если зависимым, то насколько?

Виктор Мусияка: У меня есть большая тревога по поводу возможности использования Конституционного суда в будущих политических процессах. Потому что все это так – идеи, и закон о Конституционном суде какой: прежде всего, изменения в Конституцию. После 2010 года, когда они себе такое позволили, я на заседании Конституционной комиссии, когда рассматривались эти изменения в Конституцию, спрашивал коллег, которые там сидели: должны же мы предусмотреть какой-то механизм реакции на подобные вещи? Ведь мы, как выясняется, не застрахованы от подобных антиконституционных действий Конституционного суда, мы должны иметь какой-то инструмент. Но нет, ничего.

Более того, закапсулировали Конституционный суд. В Конституции предусмотрели, что теперь привлечение к ответственности судей Конституционного суда

происходит только с согласия самого суда. Для освобождения от должности судьи нужно две трети голосов. И, когда прошел девятилетний срок и завершились полномочия Председателя Конституционного суда Баулина, формально надо было принять решение, подает он в отставку или уходит по собственному желанию. А судьи не могли набрать две трети голосов для принятия этого решения. Даже придумали механизм, который может привести к тому, что когда есть все основания дать согласие для привлечения судьи к ответственности, они не наберут две трети. Получается, что Конституционный суд защищен еще больше.

Там предусмотрена еще одна интересная вещь: судьи не несут ответственность за принятые ими решения и выводы, если только при этом не совершили преступление. А попробуйте доказать, что это преступление!

Виталий Портников: Коррупционные действия – дали взятку за решение.

Есть большая тревога по поводу возможности использования Конституционного суда в будущих политических процессах

Виктор Мусияка: Две трети не будут голосовать и не дадут привлечь к ответственности. Это нормально? Я это все воспринимаю как попытку оградить КС от любых политических влияний. Вы знаете, что Верховная Рада фактически не имеет никакого отношения к судебной власти. Наверное, предстоят большие дела. Ведь КС придется высказаться об изменениях в Конституции – и во власти могут думать, что для этого там есть две трети голосов. Но я не уверен в этом. Там точно есть четыре судьи, которым я верю, как себе.

Виталий Портников: О каких конкретно изменениях в Конституцию вы говорите?

Виктор Мусияка: Это изменения, касающиеся децентрализации.

Виталий Портников: Вы имеете в виду отдельные районы Донецкой и Луганской областей?

Виктор Мусияка: Да. Ведь в случае чего, если нас заставят выполнять политическую часть Минских соглашений, то надо внести изменения в Конституцию.

Виталий Портников: Конечно, ведь ничего подобного в Конституции нет. Это самая важная тема – как раз то, что касается реальных функций Конституционного суда в будущем.

Виктор Мусияка: Самое главное: я не уверен в том, что они будут стоять на позициях защиты конституционного строя, защиты интересов государства, общества.

Виталий Портников: Вы сказали, что верите четверем судьям. Может быть, там есть кто-то, кого вы не знаете или кто там еще будет.

Виктор Мусияка: Мне несколько раз предлагали баллотироваться в судьи Конституционного суда, и я отказался: что, я там буду писать особое мнение? Зачем мне там сидеть? Влиять на процессы я не могу, а судья, если его мнение расходится с общим, может только написать особое мнение. Единственное, что я могу увидеть, – что это порядочные люди, люди чести.

Виталий Портников: Конституционный суд может принять такого рода решение, только если перед этим его примет само государство, одобрит президент, проголосует парламент.

Виктор Мусияка: А что такое государство?

Виталий Портников: Прежде всего, законодательная власть.

Виктор Мусияка: Но ведь она может принять эти вещи, о которых мы говорим, без решения Конституционного суда. Значит, прежде нужно решение, и они подготовят проект.

Виталий Портников: Закон должен быть на рассмотрении Конституционного суда, и только после этого может пройти голосование в парламенте. То есть все зависит от Конституционного суда.

Виктор Мусияка: Без него ничего не будет. Поэтому у меня это вызывает тревогу: наверное, эти люди готовятся к большим делам.

Виталий Портников: Если бы я был западным посредником на переговорах, я бы спросил у вас: а как иначе урегулировать конфликт на Донбассе, если не вносить изменения в Конституцию, не выполнять минские соглашения? Это решение должен принять Конституционный суд. Мало кто знает, что на самом деле это будет зависеть от голосования в Конституционном суде Украины,

и без этого голосования ничего не произойдет не только в парламенте, но и там.

Виктор Мусияка: Некоторые пункты минских договоренностей предусматривают, что мы должны будем внести изменения в законодательство. Более того, там сказано, что мы должны принять новую Конституцию. По срокам все давно ушло. Но надо выполнять то, о чем договаривались. Это не международный договор, который ратифицирован. Президент как глава государства сделал все, как это должно быть, подписал. Но с кем?

Виталий Портников: Хороший вопрос – с кем? – если тот, с кем он хотел подписывать, – Путин, не хотел ничего подписывать, а те, с кем можно было договариваться, – никто.

Виктор Мусияка: Писать, что Украина обязуется принять Конституцию... Подождите, а что, президент принимает Конституцию? Надо было согласовать это с Верховной Радой: а вы согласны принимать Конституцию с такими положениями, где обязательно особый статус, и прилагается буквально перечень, восемь пунктов, которые вообще неприемлемы, антиконституционны. Восстановление контроля над границей только после проведения выборов!

А сейчас вы же знаете, какая ситуация, Волкер от Соединенных Штатов ездит, встречается и с представителем Путина. О чем они договариваются, я могу себе представить по некоторым его комментариям: «мы договариваемся о том, чтобы ввести миротворческую миссию». Но там ведь есть четыре условия для введения миссии, и среди них одно очень важное – определить стороны, и стороны должны дать согласие.

Виталий Портников: Россия хочет, чтобы одной из стороны были так называемые республики.

Виктор Мусияка: Вчера я слышал, что они уже не просто говорят «отдельные районы», а: «ДНР», «ЛНР». Они уже субъективировали их, уже называют республиками. Скорее всего, с помощью американцев будут предлагать – вот сторона, заключайте с ними. Вы извините, тогда Россию нужно поблагодарить за то, что она свела нас с «ДНР» и «ЛНР». Но ведь

в минских договоренностях упоминаются «отдельные районы».

Виталий Портников: Вы сами говорите, что эти «отдельные районы» должны быть прописаны в Конституции решением Конституционного суда, но этого тоже нет.

Виктор Мусияка: Я боюсь, что мы дошли до того состояния... Все время соглашались, а теперь согласились без нашего участия, какие-то переговоры ведут Сурков с Волкером, и они предложат нам вариант договоренности. Скорее всего, будут ставить нас перед фактом: надо выполнять политическую составляющую этого варианта. Но мне абсолютно понятно, что нормальный вариант, если вы уже пошли на это, – это миротворческая миссия, и она должна войти на всю территорию, до самой границы Украины с Россией, и поддерживать там порядок. Вы же знаете, в ООН было оглашено, что как минимум десять лет...

Виталий Портников: То есть вы говорите о переходном периоде.

Виктор Мусияка: Прежде, чем говорить о каких-то выборах, надо сделать это пространство безопасным, вернуть людей (только здесь, в Украине, полтора миллиона перемещенных лиц), помочь им восстановить жилье и нормальные условия, чтобы они могли получать коммунальные услуги. Я уже не говорю про другую составляющую – разоружение, вывод войск.

Виталий Портников: Вы говорите о вариантах, которые точно не требуют решения Конституционного суда.

Виктор Мусияка: Такой вариант я бы допустил и сказал: давайте действовать так, если это возможно, договорятся. А после всего этого можно делать выборы.

Виталий Портников: Мы пришли к такой дилемме: либо это такие решения в правовой ткани Украины с неизвестными последствиями, либо переходный период с известными последствиями (*Радио Свобода* (<https://www.svoboda.org/a/28912590.html>). – 2017. – 16.12).

Львов Б., заступник голови Верховного суду, голова Касаційного господарського суду у складі ВС

Долати недовіру судам доведеться ще довго

(Інтерв'ю)

Заступник голови Верховного суду, голова Касаційного господарського суду у складі ВС Богдан Львов розповів «Ракурсу» про те, як судді готуються до початку роботи, як розглядатимуться справи, отримані судом «у спадок», своє враження від новел процесуального законодавства і про те, що хвилює сьогодні новобранців вищої судової інстанції.

– Богдане Юрійовичу, Пленум Верховного суду ухвалив рішення про старт роботи з 15 грудня (День працівників суду), відповідно, набувають чинності нові кодекси. Складається враження, що таким чином ми вкотре заганяємо себе в цейтнот, який матиме наслідки, заради символічної дати. Адже для того, щоб ознайомитися з новими кодексами й бути готовими працювати за ними, напевно, потрібно було хоча би місяці чотири...

– Стандартний строк запуску нових процесуальних норм – приблизно від трьох до шести місяців, залежно від обсягу. В цьому випадку ми зіткнулися з особливою ситуацією, оскільки держава пообіцяла запуск нового Верховного суду, і ми починаємо випробовувати терпіння народу, який чекає на результат. Однак запустити роботу Верховного суду і за місяць знову гальмувати розвиток подій новими процесуальними нормами неможливо хоча б тому, що суд змінив конфігурацію і без нових норм він сам не запрацює.

Водночас запроваджувати зміни в кілька етапів – нонсенс. Це все одно, що відрубання хвоста по частинах. Тому законодавцем було обрано доволі жорсткий шлях: кодекси набувають чинності разом з датою початку роботи суду.

Таким чином, вже Верховний суд став у певному сенсі заручником суспільних очікувань: йому треба починати роботу, і чим швидше, тим краще, але через це швидше набудуть чинності кодекси.

Пленумом Верховного суду було враховано всі ці факти. Та і якщо об'єктивно, то новорічні

свята не змінили б ситуацію. Якщо би зараз не було ухвалено рішення про початок роботи суду в грудні, то станом на 7 січня ми точно так само сумнівалися б у даті 15 січня. Тому вирішили не затягувати цей процес. Водночас це не означає, що 15 грудня вже буде розглянуто першу справу. Але зареєстрована в цей день скарга піде вже новим процесуальним шляхом.

– Яка подальша доля очікує на безліч справ, що «зависли» на різних етапах свого розгляду?

– Не можна сказати, що в судовій палаті у кримінальних справах Вищого спецсуду або господарських мало справ – з урахуванням зниження навантаження, можливо, набереться близько трьох тисяч у кожній. Здавалося б, чимало, але не так вже й багато, якщо порівняти з кількістю цивільних і адміністративних проваджень, де йдеться про 26–28 тис. справ у першому і про 35 тис. – у другому випадку. З них приблизно 300–500 слухають по першій інстанції, а це інша тривалість розгляду проваджень. І це проблема. Наразі призначені справи розглядаються всіма вищими судами. Хоча ми розуміємо: якщо розгляд зривається, то таку справу вже не буде розглянуто цим судом.

14 грудня – останній день, коли вищі суди можуть ухвалювати якісь рішення у справах. Старий Верховний суд і вищі суди 15 грудня вже не матимуть права приймати рішення.

Після цього буде проведено інвентаризацію всіх справ, опис, щоб нічого не було втрачено. Близько 2–2,5 тис. справ перебувають у старому Верховному суді. Їх теж буде передано безпосередньо на розгляд Великої палати нового Верховного суду. Тобто без роботи ніхто не залишиться.

За нормами нового процесуального кодексу «завислі» справи може бути розподілено по-різному. Але поки що їх передаватимуть у касаційні суди – адміністративний, господарський, цивільний і кримінальний. Я думаю, що процес передачі займе якийсь час, але

це не означає, що початок розгляду справ буде затягуватися. Скоріше за все, провадження, які щойно надійшли, розподілятимуться відразу, а частина «старих», що залишилася, – порціями, по мірі їх технічного відпрацювання.

– *Тобто нові справи будуть у пріоритеті?*

– Пріоритетом це назвати не можна – це звичайна робота канцелярії. Нова справа надійшла, ми повинні її розподілити в день надходження, відповідно до закону, і підстав затримувати її у нас немає. Але я не виключаю, що розгляд найбільш соціально значущих справ у всіх судах може бути прискорено. Йдеться про провадження, які стосуються, наприклад, відновлення на роботі, а також про резонансні для суспільства справи, щоб зняти щонайменші сумніви щодо навмисної тяганини.

У господарському суді, за який відповідаю я, фактично всі справи потрапляють до цієї «прискореної» категорії, оскільки суди, наприклад, нерідко заморожують обігові кошти підприємств. Хоча, безумовно, в цьому випадку також можуть з'явитися спекуляції, і учасники процесу можуть писати скарги, щоби прискорити розгляд. Таке буде.

– *Тобто фактично нові справи розглядатимуться паралельно зі старими?*

– Так.

– *Чула, що серед суддів нового Верховного суду вже виникло певне напруження між «старими» і «новими» – людьми з системи й тими, хто прийшов ззовні. Ваші спостереження також свідчать про це?*

– На зборах Касаційного господарського суду всі без винятку судді – і нові, і ті, хто раніше працював служителем Феміди, – проявили повне розуміння ситуації й почуття відповідальності. Не було жодного поділу на свій-чужий. Потім, коли почув, які розмови йдуть в інших колективах, мене це навіть здивувало.

Ми всі маємо показати єдиний результат. Не хотілося б казати, що «ми всі в одному човні», але нікому не можна зганьбитися. Ба більше, кожен, хто зганьбитися, потягне за собою ще й колег.

Тим, хто тільки став суддею, важче. Вони привертають увагу, від них чекають найкращого

результату, а у них менше навичок, немає знань про процес, що зрозуміло. Але новий Господарський процесуальний кодекс полегшує завдання – його всім треба вивчати. Він настільки новий, що його і старі судді не знають. Однак існують базові речі, які зберігаються, а значить, чинним суддям буде трохи легше.

Разом з тим ніхто з суддів з досвідом не запропонував, щоб колеги суддів склалися окремо – тільки зі старих суддів і «новобранців», щоб нічого не пояснювати «молодим», не підтримувати їх. Таке могло би бути теоретично, але у нас в Касаційному госпсуді Верховного суду такого обговорення взагалі не було.

– *Так, щодо господарського у мене справді немає такої інформації. Йшлося про інші суди.*

– На жаль, я теж чув такі розмови. Це викликає певні сумніви, оскільки передбачалося, щоб конкурс відібрав найкращих.

Однак я хотів би подивитися на це і з іншого боку. Саме певні недоліки поведінки суддів і призвели зрештою до започаткування цього конкурсу, який став необхідністю. Тож суддям варто поводитися розумно.

Ніхто із суддів не має формальної переваги над іншими. Якщо у тебе був попередній досвід, ти повинен, використовуючи його, доводити свій професійний рівень, вміння обстоювати свої переконання, і тільки ці якості можуть дати позитивний результат в роботі з колегами. Тому будь-яка спроба зберегти якісь заморожені анклавні – деструктивна.

Щоправда, не менше дивує спроба закритися і з боку тих суддів, хто щойно прийшов.

– *У Касаційному господарському суді найбільша кількість суддів, які ніколи раніше не працювали в суді...*

– 3 29 осіб 12 суддями ніколи не працювали. Це серйозне оновлення, у всіх інших разом узятих судах немає такої кількості «новеньких», як у нас. Крім цього, в нашій палаті троє суддів першої інстанції, двоє – другої, які теж не мають досвіду роботи в касаційному суді. Та й судді Вищого господарського суду ніколи не працювали у Верховному суді. У нас тільки один суддя Верховного суду України.

Верховний суд – це висока роль відповідальності. Коли ти від імені України

ставиш крапку, то далі за тобою вже Страсбурзький суд. Дехто з суддів не розуміє, що крапку (остаточне рішення) вони ставлять все одно лише на своєму рівні, а далі по цій «крапці» вже про цілу державу Україна судитимуть у Страсбурзі. І вага такої «крапки» стає заважкою і для окремої людини, і для держави. Думаю, що розуміння цього має прийти до кожного судді нового Верховного суду. Це вже не домашнє завдання, його вже не переписеш, не виправиш.

– *Навіть за найконструктивнішого настрою, певне, нелегко буде виносити рішення судді, адвокату і науковцю...*

– У суді все залежить від уміння в максимально стислий строк ухвалити правильне обґрунтоване рішення. Я сподіваюся, що прийшли все-таки фахівці непоганого рівня, які об'єднані єдиною метою – зробити щось хороше і не зганьбити себе.

Якщо ж хтось захоче наполягти на своїй особливій думці, привнести щось позитивне за своїм підписом, від свого імені, то це, може, і егоїстичний, але водночас і суспільно корисний момент. Його слід вітати. Науковці тяжіють до цього, видають наукові праці, щоб донести свою думку науковому середовищу і широкому загалу. Адвокату приємно, коли він виграв. Суддя пишається добре написаним судовим рішенням. Тому такий симбіоз може спрацювати. Адже ідеальне судове рішення – красиве, розумне, зрозуміле, законне і справедливе і дуже витратне за часом.

– *Чи плануєте спеціалізацію суддів, окрім тієї, що вже передбачена законом?*

– Так вже вийшло, що жоден із суддів господарського суду, який спеціалізувався на банках, корпоративному праві, не потрапив до нового суду за підсумками конкурсу. У тих, хто пройшов конкурс, дуже вузькі спеціалізації, і підібрати кожному саме той напрям, яким він займався раніше, практично неможливо.

Законодавець визначив нам три вузькі спеціалізації: корпоративні спори, банкрутство й інтелектуальна власність з конкурентним законодавством. Ось ці три палати ми зберігаємо, додавши до них землю і право власності. Решта категорій справ розглядатимуться всіма суддями.

– *Ідея не безперечна, але кажуть про те, що мало б сенс напрацювати типові рішення, якусь модель по тих видах справ, що найчастіше зустрічаються.*

– Безумовно, типові рішення були і будуть. Ухвалення «прецедентних» модельних рішень полегшує процес ухвалення наступних. У тому випадку, коли йдеться про соціальні види спорів, наприклад, про невиплату певного виду пенсій (а такі справи зазвичай ідуть тисячами), то тут головне відстежити період, ПІБ і не переплутати суму. В цьому випадку доцільні типові рішення, і вони мають бути відпрацьовані й стануть затребуваними.

Однак водночас мені доводилося чути і про типові рішення у кримінальних справах, зокрема, від нових суддів. Тут у мене виникає великий сумнів. За кожною кримінальною справою стоїть доля людини, і будь-який шаблон несе в собі певну небезпеку.

– *Перша радість і ейфорія у зв'язку з призначенням, напевно, минули. Чи приходять вже розуміння взятого на себе тягаря, зокрема, у новобранців Верховного суду?*

– Ейфорія, радість пройшла, перші селфі зроблено. Зараз у всіх передстартове хвилювання. І це ще одна з причин того, чому важливо було не затягувати запуск – щоб не перегоріти на старті. Зараз всі хвилюються, переживають, трохи бояться – це нормально. Ніхто ще так не працював і всі від тебе чогось чекають. Страшно навіть не стільки від майбутньої роботи, скільки не виправдати очікувань.

Ми розуміємо, це судові суперечки й незадоволені завжди будуть. Я прогножую, що долати недовіру доведеться ще довго. Забагато сказано, зроблено, і тут якимось десятком-сотнею рішень ситуацію не переламати. Верховний суд тільки покаже напрямом, виставить ключові точки, орієнтири, сподіваюся, доведе, що правда все-таки є, а основну роботу з повернення довіри робитимуть суди першої та другої інстанції.

– *Господарський процесуальний кодекс залишає дуже великий простір для розсуду судді. Так, якщо орієнтуватися на досвід інших держав, можна говорити про те, що*

там ніхто не прописує всього до дрібниць. Але в наших реаліях це насторожує, і знайомлячись з таким документом, завжди фіксуєш увагу на лазівках, які можуть бути використані з метою, далекою від декларованої.

– Насправді жоден закон не пишеться під дефектне або несумлінне його застосування. Будь-який закон пишуть під розумну людину, під сумлінне користування, для того, щоб він застосовувався правильно. Можливості спотворення, зловживання є завжди. Так, зараз у суддів з'явилося більше інструментів для роботи, аж до зміни способу захисту. Тут потрібна, без перебільшення, сміливість з боку служителів Феміди. Потрібна революція в головах, щоб усвідомити і прийняти, що і суддя в умовах невизначеності має право ухвалити рішення, яке вважає розумним. І це не привід казати, що він корупціонер і його купили.

А взагалі я вважаю, що кодекси – дуже непогані. Просто вони дуже незвичні. Примусово змушують працювати і суд, і сторони. Господарський кодекс запроваджує змагальність. Може, ми нарешті зрозуміємо, що і позивач, і відповідач мають повністю викладатися у спорі, а не сподіватися, що суд сам зрозуміє ситуацію без доказів, без підтвердження.

– Які завдання стоять особисто перед вами як заступником голови Верховного суду?

– Це визначає голова. Конструкція Верховного суду передбачає відсутність високого ризику неправильного керівництва, оскільки судова робота не зводиться до виконання команд. Будемо намагатися забезпечувати роботу суддів, їхню незалежність, причому не в якомусь абстрактному або матеріальному ключі – про нього законодавець вже подбав,

може навіть занадто, оскільки іноді завищений оклад приваблює не тих людей. Є такий ризик, коли люди приходять тільки заради зарплати, не розуміючи інших сторін.

– Як ви оцінюєте ризики, пов'язані з тим, що нові судді можуть піти за півроку, відчувши, що ця робота не для них? Є передчуття такого відтоку?

– Бували випадки, коли і професійні судді, перейшовши з суду першої інстанції у вищі, виявлялися не готовими працювати в постійних колегіях і за якийсь час поверталися до індивідуальної роботи. Є приклади, коли помічники суддів, ставши суддями, за короткий проміжок часу подавали документи на звільнення. Також мені відомі принаймні два випадки, коли помічники суддів Верховного суду, ставши суддями районних судів Києва і потрапивши, що називається, в котел після своєї розміреної роботи у Верховному суді, не пропрацювали на новому місці й трьох місяців. Розбіжність очікувань і дійсності може призвести до намірів змінити плани на майбутнє. Я такого не виключаю.

Визнати, що це не твоє – теж мужність. Вчасно піти, не завдаючи шкоди, – гідний вчинок. Головне, щоб не було спекуляцій. Можливо, людина хотіла спокійнішої роботи, трохи меншої уваги до власної особистості – це теж може зіграти свою роль. Адже зараз ця увага гіпертрофована, вона є пильною, часто недобророзичливою, не кожен витримає. Краще, коли людина просто скаже: це не моє. Гірше, якщо почне звинувачувати інших. Хоча для амбітних людей, здатних виконувати таку роботу, настав час будувати кар'єру (*Ракурс (<http://ua.racurs.ua/1781-bogdan-lyov-u-novomu-verhovnomu-sudi-nikomu-ne-mojna-zganbytysya>). – 2017. – 11.12*).

Конкурс у Конституційний Суд

Метою змін до Конституції, які прийняли у 2016-му, щодо відбору суддів було виключити свавільні призначення суддів президентом і парламентом. Але мети не досягнуто. Про це заявив Тарас Шепель, співзасновник фонду DEJURE, член Громадської ради доброчесності на круглому столі в Інституті Горшеніна.

«У конкурсі в Конституційний Суд, хоч і не тільки там, ми бачимо тенденцію призначати «своїх» людей. Тому серед кандидатів ми бачимо тих, кого президенту порадили «друзі». А хто «друзі»? Пан Ківалов – друг, він порадив... Може виникнути такий мікс, коли один суддя призначається відомий і визнаний, а інший – «на доважок», «свій», який буде виконувати чиясь владну волю й інтереси. А для Конституційного Суду це неприйнятно», – сказав Шепель.

«Ситуація, коли в конкурсі до Конституційного Суду беруть участь або перемагають ті, хто на рівні Кваліфікаційної комісії не зміг потрапити до Верховного Суду, є неприйнятною. Вимоги, передбачені в законі, до суддів Конституційного Суду хоч, з одного боку, менш формалізовані, з іншого – вищі, ніж до суддів Верховного Суду», – зазначив Шепель.

Імітація відбору суддів у Конституційний суд за квотою Президента підтверджується тим, що інформування про цей процес немає. Така сама ситуація була і під час відбору кандидатів за квотою З'їзду суддів. Про це розповіла Юлія Кириченко, експерт Центру політико-правових реформ (ЦППР).

«Останні два місяці ми дуже ретельно спостерігали, що з цього приводу відбувається у президента. Все в тумані. Інформація, коли будуть співбесіди з кандидатами, на сайті Адміністрації президента з'являється того самого дня, тобто для галочки. Мотиваційні листи та біографії кандидатів теж оприлюднюють через тривалий час і після численних прохань різних організацій», – сказала Кириченко.

Співбесіди з кандидатами закриті. За словами експерта, приховати намагаються і те, як перевіряють відповідність вимогам

на посаду судді КС, а це, зокрема, «високі моральні якості» і «визнаний рівень юриста». «Ба більше, маємо інформацію, що суддями Конституційного Суду за квотою Президента будуть призначені не ті два перші кандидати в рейтингу, які набрали під час відбору найбільшу кількість балів, причому з великим відривом від решти 13», – зазначила Кириченко.

Відбір суддів у Конституційний Суд на конкурсній основі викликає скепсис і створює «тупикуву ситуацію». Про це заявив Володимир Шаповал, головний експерт групи конституційної реформи і колишній суддя КСУ. Фахівець вважає, що для відбору суддів КС доцільніше було б створити єдину комісію, а не вибирати їх за так званими «квотами» від з'їзду суддів, парламенту і президента.

«Уявіть собі, президент призначає відбірну комісію. Адже він не буде собі ворогом і призначить людей, з якими можна буде вирішити це питання. І в комісії обов'язково будуть весільні генерали, і ми їх бачимо там, обов'язково будуть «рішали». Такий зараз громадський побут, нікуди від цього не дітися. Тому ми маємо абсолютну непрозорість у роботі цих комісій. Ми ж не звикли бути публічними, відкритість діяльності будь-якого органу призводить до того, що знайдуться критики вашої роботи. Комфортніше, коли все робиться в тумані, а в цій ситуації, я б сказав, навіть у темряві», – зазначив Шаповал.

Також експерт висловив скепсис щодо кандидатів, які претендують на посаду суддів КС.

«Я подивився список тих осіб, які є кандидатами на посаду КС по лінії президента і по лінії парламенту. Я не хочу давати комусь оцінки, це не правильно, але є одна проблема. Служба судді КС – дуже специфічна діяльність. Досвід інших країн свідчить, що суддя КС – це аналітик. Я розумію стан наукового середовища, яке, на жаль, не дає великої кількості аналітиків, але все ж там вони є. Я помітив, що дуже багато значущих людей з сильним бекграундом не подали документів. Чому? Тому що просто не вірять», – сказав Шаповал.

За словами експерта, називати процес добору суддів у КС «конкурсом» можна лише умовно.

«Конкурс це ж змагання, а тут ніякого змагання немає. Конкурс передбачає якусь конкуренцію, не просто прізвищ і підтримки. Конкурсант пропонує себе і свої якості, це можна

зробити тільки в процесі об'єктивного змагання, а цього не відбувається», – зазначив Шаповал (ЦППР (<http://pravo.org.ua/ua/news/20872544-u-prezidenta-konkurs-u-konstitutsiyniy-sud-imituyut,---yuliya-kirichenko,-ekspert-tsppr>)). – 2017. – 20.12).

Каменів М., керівник ГО «Правозахисна Ініціатива»

Чумак Б., керівник ГО «Правозахисна Ініціатива»

Смокович М., голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Мирні зібрання: від заборони до діалогу

Ухвалені процесуальні кодекси, які набрали чинності 15 грудня, містять низку прогресивних норм.

Серед них – фундаментальні зміни щодо порядку обмеження свободи мирних зібрань, які захищають як інтереси окремих організаторів і учасників зібрань, так і інтереси держави й народу.

Свобода зібрань – це конституційна заміна права на повстання. Для українців це не порожні слова, – народ скористався правом на повстання після того, як був свавільно позбавлений права на мирні зібрання у 2013–2014 роках.

Історія змін

Конституція України встановлює, що мирні зібрання можуть бути обмежені лише судом відповідно до закону. Таким законом є Кодекс адміністративного судочинства (або простіше – КАС).

В Україні спеціальна процедура обмеження свободи мирних зібрань започаткована у 2005 р. і за 12 років не змінилася. До 2005 року суди розглядали такі справи за правилами цивільного процесу, який не передбачав особливих норм.

Масові заборони, в тому числі під час Революції Гідності, показали вади закону. Навіть без урахування кричущих випадків, процедура потребувала змін.

Проект змін напрацьований на базі Вищого адміністративного суду України з ініціативи

ГО "Правозахисна Ініціатива" і підтриманий Пленумом суду. В робочій групі ми зробили все для того, аби було якомога менше обмежувальних положень і щоб суб'єкти владних повноважень, звернувшись із позовом про обмеження, мусили докласти певних зусиль, а в окремих випадках – взагалі не могли звертатися до суду.

Більшість напрацьованих норм була інкорпорована в президентський проект процесуальних кодексів. Новели виписано з особливою детальністю.

Суть змін

Позивачі (органи державної влади та органи місцевого самоврядування) відтепер зобов'язані оприлюднювати позовну заяву на своєму офіційному веб-сайті. За цими суспільно-значущими процесами матиме можливість спостерігати громадськість, яка знатиме аргументи позивача з тексту його позову. Це дозволяє владі озвучити свою позицію назагал. Крім того, позивач електронною поштою має повідомити організаторів зібрання про позов, що забезпечить змагальність сторін.

До перемоги Революції Гідності про причини позову та його існування відповідач дізнавався часто вже в суді. Частина судових процесів відбувалася за відсутності відповідача, і організатори зібрання дізнавалися про позов та заборону постфактум.

Влада може вимагати обмеження зібрання лише в окремих випадках і не пізніше, ніж за 24 години до його початку. Розглянути справу суд має упродовж двох днів або негайно, якщо позов подано за менш ніж два дні до початку зібрання. Короткий термін розгляду дисциплінуватиме суддів і унеможливить практику розгляду справ у ніч перед проведенням зібрання.

Рішення суду проголошуватимуться в повному обсязі, а не як раніше – в обсязі вступної та резолютивної частини. Судді одразу детально випишуватимуть мотивувальну частину, і суспільство знатиме всі нюанси.

Апеляційну скаргу на судові рішення може бути подано протягом 24 годин з наступного після його проголошення дня. При цьому суд апеляційної інстанції розглядає апеляційну скаргу також упродовж двох календарних днів після закінчення строку апеляційного оскарження.

Ефективне апеляційне оскарження передбачає, що обмеження зібрань здійснюватиметься після розгляду справи судами першої та апеляційної інстанцій. Раніше апеляційна скарга не могла відновити права апелянта, оскільки рішення у ній приймалося після закінчення мирного зібрання. Неефективність апеляції в попередній редакції КАС нині є предметом конституційного провадження за поданням Уповноваженого з прав людини.

Усі сторони у справах цієї категорії відтепер звільнені від сплати судового збору в усіх судових інстанціях.

Непоодинокими були випадки, коли представник позивача в суді озвучував позицію і залишав судову залу або засідання відбувалося взагалі без нього. Суддя у даній категорії справ має бути саме арбітром між позивачем та відповідачем. Суддя не повинен сам шукати підстави для обмеження.

Позивач зобов'язаний обґрунтувати необхідність обмеження зібрань у демократичному суспільстві та пропорційність запропонованого в позові способу обмеження. Вимога заборонити зібрання має відповідати рівню загрози, оскільки не всі загрози можна вирішити лише заборонаю, бо є й альтернативні

шляхи вирішення. Передбачено необхідність такого обґрунтування і з боку суду в разі встановлення обмеження. Таким чином, текст рішення набуває вмотивованості, і це певною мірою захищає суд, який виніс рішення, від звинувачень в заангажованості.

Якщо для досягнення цілей такого обмеження достатньо застосувати менш обтяжливий для відповідача спосіб обмеження, ніж запропонував позивач, суд зобов'язаний його застосувати. Якщо, наприклад, для вирішення проблеми із загрозою є можливість використати, замість заборони, альтернативне рішення, скажімо перенесення часу проведення мирного зібрання або перенесення його на інший день, і якщо відповідач не заперечує проти такого варіанту, суд має прийняти відповідне рішення.

Ці новели є істотним кроком нашого адміністративного законодавства від системи радянської "законності" з примусом та заборонами до верховенства права з діалогом між владою та суспільством, з пошуком альтернативних рішень, які можуть задовольнити всіх.

Що далі

Оскільки нові правила прописані дуже ретельно, більше немає необхідності розробляти спеціальний закон про мирні зібрання. Що стосується матеріального права регулювання цих відносин, то є стаття 39 Конституції України, стаття 11 Конвенції про захист прав та основоположних свобод і широка практика Європейського суду з прав людини.

Варто доповнити КАС нормою, яка передбачатиме, що позовну заяву зобов'язаний підписати керівник відповідного органу або особа – його заступник. Це покладе пряму політичну відповідальність на керівників, які зазвичай прикриваються дрібними виконавцями.

Варто закріпити принцип вільного вираження поглядів у межах видимості та чутності адресатів, щоб організаторам не пропонували проводити зібрання на околиці.

Для унеможливлення заборон, які стосуватимуться невизначеного кола осіб, варто зазначити, що судові рішення може стосуватися

виключно зібрань, про які повідомили їхні організатори.

Насамкінець, для максимальної прозорості судам варто публікувати рішення у справах зазначеної категорії на своїх офіційних веб-сайтах.

До 2014 р. в Україні заборонялося 200–500 зібрань щорічно. Після перемоги Революції Гідності цифри зменшились у десятки разів. Зміни в КАС захистять нас у майбутньому, коли хтось спробує відновити політику обмежень вуличних протестів.

Нові норми не тільки гарантують високий судовий рівень захисту свободи зібрань, а й дозволяють державі у виняткових випадках, коли неможливо досягнути законних цілей обмеження в інший спосіб, запобігти негативним наслідкам таких зібрань. Тобто досягнуто балансу, потрібного в умовах загроз гібридної війни (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/internal/mirni-zibrannya-vid-zaboroni-do-dialogu-263586_.html). – 2017. – 15.12).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Молдова

Правительство поддерживает инициативу по изменению ст.13 Конституции Республики Молдова, касающуюся замену синтагмы «молдавский язык» на «румынский язык», сообщает NOI.md.

Таким образом, в Основном законе румынский язык может быть назван государственным языком Республики Молдова.

Законодательное предложение соответствует решению Конституционного суда №36 от 5 декабря 2013 года, предусматривающее, что в случае противоречий между текстом Декларации о независимости и текстом Конституции превалирует исходный текст Декларации о независимости.

В Декларации о независимости Молдовы, принятой законом №691 от 27 августа 1991 года, написано, что государственным языком Республики Молдова является румынский язык.

Решение правительства противоречит воле народа, который, согласно недавнему опросу, высказался категорически против изменения названия государственного языка (*NOI.md* (http://www.noi.md/ru/news_id/260178). – 2017. – 13.12).

Президент Молдовы больше не имеет права быть членом какой-либо партии и занимать любые публичные должности. Такое решение принял Конституционный суд Республики Молдова, передает "ДС" со ссылкой на "Укринформ".

"Президент Республики Молдова обязан действовать в интересах всего общества, а не только его части, отдельной политической группы или партии. Он не может быть членом партии и защищать ее интересы", – прокомментировал решение председатель Конституционного суда Тудор Панцыру.

Своим решением КС признал статью избирательного Кодекса, которая запрещает президенту быть членом политической партии, соответствующей Конституции.

Оппозиционная Партия социалистов назвала вердикт КС политическим, направленным против президента Игоря Додона – бывшего лидера социалистов (*Dsnews.ua* (<http://www.dsnews.ua/world/konstitutsionnyy-sud-lishil-dodona-partii-12122017171600>). – 2017. – 12.12).

Грузія

Парламент Грузії приступив к першому чтению поправок к недавно прийнятій Конституції. Отредактований «Грузинської мечтою» основний закон країни був прийнятий в кінці вересня. Спустя два місяця «мечтателі» знову вернулись к исправленням.

Тільки побажання Венеціанської комісії по редагуванню конституції вирішила учесть «Грузинська мечта». Точніше, крайня негативна оцінка експертів Ради Європи вимустила «мечтателів» відступитися від своїх позицій, які вони отстаивали майже рік в ході розробки і прийняття поправок, в боротьбі з опозицією, президентом і правозащитними НПО.

Поэтому, зачитывая кождую поправку, спикер парламенту Іраклій Кобахідзе неперемно напоминал: «согласно рекомендації Венеціанської комісії». Це коснулось і так называемої відміни «бонусної системи», когда все нераспределенные депутатские мандати доставались правящей силі:

«Мы видим определенные риски в отмене «бонусной системы». Целью «бонуса» было вместе с плюрализмом и обеспечение стабильности. Но наша общая ответственность – вместе заботиться об институционализации партийной системы. Новая формулировка до минимума сокращает количество нераспределенных мандатов. Практически система становится пропорциональной. И оставшиеся мандаты по очередности получают партии с наилучшими показателями в выборах: сначала партия, вышедшая на первое место, потом на второе и так далее».

И хотя внедрения этого принципа добивались оппозиционеры, сегодня в знак протеста парламентское меньшинство отказалось принять участие в голосовании. Представитель внепарламентской оппозиции, лидер «Новых правых» Мамука Кацитадзе считает, что неловкой ситуации, правки недавно принятых поправок, можно было избежать, если бы правящая сила проявила бы хоть какую-то договороспособность с оппозицией и гражданским сектором:

«Если посмотреть, все эти поправки, о которых сейчас идет речь, предлагались нами. Та же «система бонусов». Мы говорили, что эта система несправедлива».

Но даже повторно и после настоятельной рекомендации той же Венецианской комиссии «Грузинская мечта» не пошла на полную отмену мажоритарной избирательной системы. Это произойдет в 2024 году, хотя еще до прихода к власти, уже в далеком 2012-м, «Грузинская мечта» обещала сделать это сразу же после победы на выборах. Это упорство оппозиционный депутат от «Европейской Грузии» Ираклій Абесадзе комментірует так:

«Очень жаль, что пропорциональную избирательную систему мы не получим с 2020-го, и у власти будет возможность для сохранения власти вновь прибегнуть к избирательным манипуляциям. Переход к пропорциональной системе в 2024-м будет очень запоздалым».

Лидер фракции «Грузинская мечта» Мамука Мдинарадзе обвинил оппонентов в непоследовательности:

«В свое время они сами предлагали эти изменения, а сегодня заявляют, что не поддерживают их. Поэтому я думаю, что их заявления лишены всякой логики. Главное то, что у Грузии после этих изменений будет Конституция, ориентированная на национальные ценности, на долгосрочное демократическое развитие, которая очень долго и успешно будет работать в истории нашей страны».

Правда среди «мечтателей» были и те, кто бегло, но все-таки признал неловкость ситуации. Но и это депутат Нукри Кантарія постарался преподнести обществу как достоинство власти:

«Основной текст Конституции еще не просох в типографии, а мы тут уже к нему изменения вдогонку принимаем. Думаю, это не совсем хорошо. Но очень хорошо, что мы держим слово, и благодаря этому растет к нам доверие одного из главных институтов, который называется Венецианской комиссией».

Это больше заслуга Венецианской комиссии, считают в гражданском секторе.

Ведь глава комиссии Джанни Букикио и другие европейские эксперты не скрывали публичного разочарования позицией грузинской власти. Представитель Института толерантности и многообразия Мако Гавтадзе довольна тем, что благодаря усилиям Венецианской комиссии из новой Конституции исчезли «опасные слова» в статье «О защите прав человека и основных свобод»:

«Там были слова «госбезопасность, осуществление правосудия и избежание преступления». Они назывались основаниями для ограничения свободы слова и других свобод. Но таких определений ни в одной

конвенции вы не встретите, где говорится, в том числе, и о свободе религии. Венецианская комиссия очень строго отреагировала на эту запись и указала, что нельзя ограничивать вероисповедание граждан на этих основах».

Повторные правки к отредактированной «Грузинской мечтой» Конституции коснулись, по мнению представителей гражданского сектора, самой малой части вопросов. Отмену президентских выборов прямым голосованием, роспуск Совбеза при президенте и другие вопросы правящая сила наотрез отказалась пересматривать (*Эхо Кавказа* (<https://www.ekhokavkaza.com/a/28912344.html>). – 2017. – 12.12).

Росія

России не подходит “написанная либералами” Конституция, заявил депутат Госдумы и кинорежиссер Владимир Бортко, который внес на рассмотрение депутатов законопроект “О Конституционном собрании”. Орган сможет пересмотреть основной закон: депутат считает, что в новой версии можно будет прописать “государственные ценности”, а также избавиться от главенства международных законов над национальными, информирует news.eizvestia.com.

Нынешняя Конституция РФ была принята на референдуме в декабре 1993 года. Изменения в нее могут вносить законодатели – так произошло после временной оккупации Крыма или в связи с пересмотром срока полномочий президента. Однако для изменения глав 1,2 и 9 необходим созыв Конституционного собрания. Закона об этом органе в России пока нет.

Комментарии у Бортко взяло “Эхо Москвы”. Он посетовал, что нынешняя Конституция написана либералами. В ней наложено табу на установление ценностей на уровне государства. Бортко также кажется неприемлемым указанием на то, что международные законы превалируют над внутренними.

Эксперт Центра Карнеги Андрей Колесников в комментарии “Эху” предположил, что полномочия Конституционного собрания будут использованы для изменения

основополагающих положений о полномочиях президента. Главред радиостанции Алексей Венедиктов считает, что Конституцию меняют, чтобы нынешний президент Владимир Путин мог остаться у власти после 2024 года. Ближайшие выборы президента пройдут весной 2018 года, и Путин пока не объявил, что будет баллотироваться.

О своей поддержке изменения российской Конституции уже заявил лидер ЛДПР Владимир Жириновский. Он предложил поменять название главы государства. По его словам, “чужое западное слово “президент” можно заменить на “верховный правитель”, “председатель” или даже “начальник”.

Пересмотр Конституции – не единственное серьезное изменение законодательства, обсуждаемое в Госдуме. На неделе туда внесли законопроект о патриотическом воспитании россиян, а к выборам готовят целую пачку проектов – о “нежелательной деятельности и сотрудничестве”, “вмешательстве извне”, “отечестве”.

Что сможет Конституционное собрание
Законопроект Бортко является переработанным вариантом проекта закона о Конституционном собрании, внесенного во втором созыве Госдумы группой депутатов от КПРФ. Бортко также избрался в Думу

от партии коммунистов. Впервые вопрос о создании такого закона поднял в марте 2012 года нынешний премьер-министр РФ Дмитрий Медведев, однако до сих пор ни один из проектов не был принят.

В законопроекте Бортко о Конституционном собрании сказано, что этот орган может подтвердить неизменность основного закона страны. Второй вариант – разработать и принять новый проект Конституции. Третий – вынести проект на всенародное голосование.

Членами Конституционного собрания, согласно предложению Бортко, станут президент РФ, все члены Конституционного суда, председатель Верховного суда, все члены Совета Федерации, представляющие как одну

из палат Федерального Собрания, так и все субъекты страны. Кроме того в его состав будут включены 100 депутатов Госдумы, ее председатель и “100 признанных специалистов по вопросам права, назначенных президентом”. Общую численность Конституционного собрания предложено установить на уровне 400 человек, отмечает DW.

Руководитель международной правозащитной группы АГОРА Павел Чиков считает, что сам текст документа свидетельствует о намерении властей принять новую Конституцию (*news.eizvestia.com (http://news.eizvestia.com/news_abroad/full/2011-v-gosdume-reshili-perepisat-konstituciyu-pod-skrepy-i-otkazatsya-ot-mezhdunarodnogo-prava). – 2017. – 25.11).*

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 12 (44) 2017**

(25 листопада – 25 грудня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактор
Л. Сісіна

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелська

Підп. до друку 27.12.2017.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,3.
Наклад 6 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.